

Resultatsammanställning

**SkolmatensVänners kartläggning av
Sveriges kommuner gällande de måltider
som idag serveras på landets grundskolor
och förskolor**

November-december 2007

Argument

Innehållsförteckning

	<u>Sid</u>
Fakta om kartläggningen	2
- Bakgrund och syfte	2
- Metod och genomförande	2
- Genomförandeperiod	3
- Målgrupp för kartläggningen	3
- Antal svarande och svarsfrekvens	4
- Datainsamling	4
- Projektansvarig	4
- Uppdragsgivare	5
Bakgrundsfakta om de svarande	6
- Geografi – del av Sverige	6
- Geografi – län	6
- Ortstorlek/geografi	7
- Kostchefens arbetsområden	7
- Antal grundskoleelever i kommunen	8
- Antal förskolebarn i kommunen	9
Kommunens kostenhet och kostverksamhet	10
- Finns det en kostchef i kommunen? Ansvar för skolmåltider resp. personal?	10
- Hur är kostenheten organiserad i kommunen?	11
- Finns det kostpolitiska mål/program i kommunen? Politiskt beslutade?	11
- Arbetar kommunen utifrån Livsmedelsverkets råd för skol-/förskolemåltider?	12
- Finns det matråd för kommunens grundskolor?	13
- Genomförs elevenkäter i kommunens grundskolor?	13
- Hur ofta näringsberikas skol-/förskolematen?	14
Skolmåltider och skolrestauranger	15
- Hur många av kommunens skolor serverar frukost?	15
- Hur stor andel av kommunens grundskoleelever kan äta frukost i skolan?	16
- Betalar eleverna för frukosten eller är den "gratis"?	17
- Hur mycket betalar eleverna för frukosten i skolan?	18
- Startar lunchserveringen i kommunens grundskolor före 11.00?	18
- Måste eleverna köa för att äta skollunch?	19
- Får lärarna i kommunens grundskolor äta pedagogiska luncher med eleverna?	20
- Hur stor andel av eleverna hoppar över skollunchen?	21
- Har kommunens skolrestauranger en välfungerande miljö?	22
- Totalbetyg på miljön i skolrestaurangerna?	23
- Hur stor andel av kommunens grundskolor/förskolor har egna tillagningskök?	23
Mat och dryck i kommunens grundskolor och förskolor	25
- Kan eleverna välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen?	25
- Hur ofta kan eleverna välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen?	26
- Serveras det kött, fågel eller oblandade charkvaror i kommunens grundskolor?	27
- Serveras det kött, fågel eller oblandade charkvaror i kommunens förskolor?	28
- Finns det salladsbord i kommunens grundskolor?	29
- Serveras det grönsaker och frukt på kommunens förskolor?	29
- Serveras det mjölk till måltiderna i kommunens förskolor och grundskolor?	30
- Vilken typ av mjölk serveras till lunch i kommunens grundskolor och förskolor?	31
Jämförelser med kartläggningen 2003	34

Fakta om kartläggningen

Bakgrund och syfte

SkolmatensVänner är ett samarbete mellan LRF och de bondeägda livsmedelsföretagen. Organisationen arbetar för att värna maten i förskolan och skolan och för att stimulera elevernas intresse för bra mat. Ytterst handlar det om att ge dagens unga goda matvanor.

SkolmatensVänner beslutade att under november-december 2007 genomföra en kartläggning av landets kommuner. Syftet med kartläggningen var att samla in fakta och därmed öka kunskapen om de måltider som idag serveras på landets kommunala grundskolor och förskolor. Ett annat syfte med kartläggningen var att få en övergripande bild av hur kommunerna är organiserade och hur de agerar i frågor gällande skol- och förskolematen.

Skolmatens Vänner genomförde liknande undersökningar/kartläggningar 2003 och 2005, och ett av syftena med den aktuella kartläggningen var att se hur olika resultat utvecklats över tiden.

Metod och genomförande

Undersökningen genomfördes med hjälp av postala enkäter samt kompletterande telefonintervjuer.

För att skicka ut enkäterna användes Mjolkfrämjandets register över kostchefer/kostansvariga på landets kommuner (i vissa fall kommun-/stadsdelar).

Först skickades ett introduktionsbrev ut med vanlig post. I detta brev beskrevs projektet och de kostansvariga "förvarnades" om att de skulle få en enkät på posten några dagar senare. Efter några dagar skickades sedan enkäten ut, och efter ytterligare en dryg vecka fick alla kostansvariga som vid det tillfället ännu inte hade fyllt i enkäten ett påminnelsebrev på posten. Sammanlagt fick vi in 232 ifyllda enkäter via posten.

De kommuner som inte hade besvarat enkäten trots påminnelsebrevet kontaktades sedan via telefon och fick i en intervju besvara exakt samma frågor som fanns i enkäten (48 telefonintervjuer genomfördes på detta sätt). Observera alltså att frågorna i kartläggningen var konstruerade på ett sådant sätt att de kunde besvaras lika bra i en pappersenkät som i en telefonintervju. Resultaten redovisas inte heller separerade från varandra baserat på datainsamlingsmetod. Ytterligare ett skäl till varför vi inte skiljer mellan resultat från enkäten och resultat från telefonintervjuerna är att frågorna *inte* var av "tycka-och tänka-karaktär" (möjligtvis med undantag av 1-2 frågor om miljön i skolrestaurangerna), utan att det handlade om en ren faktakartläggning om förhållandena i kommunen. Det fanns helt enkelt inget utrymme för de svarande att vara subjektiva och svaren påverkades inte av hur frågorna framfördes.

Ett skäl till varför vissa personer/kommuner inte fyllde i enkäten var att en del brev inte kom fram till rätt person på kommunen, något som i sin tur kan ha berott på att man bytt kostchef och att det därmed stod fel namn på kuvertet eller att vi saknade personnamn i registret och att vi därför bara skrev "till kommunens kostchef/kostansvarig" på kuvertet och att den trots detta inte hamnade rätt. Via telefon kunde vi alltid söka oss fram till den person som var bäst lämpad att besvara frågorna i kartläggningen.

Observera att det egentligen var ointressant vem på kommunen som besvarade frågorna i kartläggningen – så länge vi fick fram rätt fakta och korrekta svar. Som individer deltog respondenterna anonymt i kartläggningen, i den bemärkelsen att vi inte registrerade vem på respektive kommun som besvarade frågorna. Kommunernas deltagande var dock inte anonymt, och Skolmatens Vänner kan i vissa sammanhang komma att redovisa förhållanden i enskilda kommuner.

Frågeformuläret bestod uteslutande av kvantitativa frågor med fasta svarsalternativ. Denna resultatrapport består därför av statistiska resultat, d v s procenttal och medelvärden.

När alla postala enkäter var insamlade och alla telefonintervjuer genomförda matades all svarsdata in på dator och därefter genomfördes de statistiska datakörningarna. Tabeller med resultaten togs fram och i dessa tabeller ser man dels totalresultatet fråga för fråga (vad alla kostchefer svarade), dels resultaten för olika undergrupper av svarande och hur dessa undergrupper skiljer sig från varandra. De undergrupper av svarande (så kallade nedbrytningar) som vi har tagit fram specifika resultat för är följande:

- Förekomsten av kostpolitiska mål/program i kommunen
- Huruvida kommunen arbetar eller inte arbetar efter Livsmedelsverkets råd för skolmåltider
- Huruvida kommunen arbetar eller inte arbetar efter Livsmedelsverkets råd för måltider i förskola/barnomsorg
- Ortsstorlek (grov indelning)
- Geografi – län
- Geografi – del av landet (Norrland, Svealand, Götaland)
- Antal elever i kommunens skolor
- Antal barn i kommunens förskolor/barnomsorg

Genomförandeperiod

26 november-21 december 2007

Målgrupp för kartläggningen

Kartläggningen genomfördes bland landets kommuner. I de fall som en kommun är organisatoriskt uppdelad i kommun-/stadsdelar var det dessa sistnämnda enheter som ingick i kartläggningen.

Argument

Det viktiga var inte vem (vilken person) som svarade på respektive kommun/kommundel/stadsdel – det viktiga var att få in svar från så många håll som möjligt i syfte att täcka in så många som möjligt av landets kommuner.

För att få in svar från kommunerna/kommundelarna/stadsdelarna riktade vi oss till dessa enheters kostansvariga/kostchefer. De postala enkäterna var adresserade till just dessa befattningar – i en hel del fall fanns det t o m personnamn i registret. På motsvarande sätt sökte vi efter de kostansvariga/kostchefer när vi ringde runt och gjorde kompletterande telefonintervjuer. Som redan nämnts spelade det egentligen ingen roll vilken person på kommunen/kommundelen/stadsdelen som besvarade frågorna. När det gäller de postala enkäterna vet vi inte heller med säkerhet ifall just den person som brevet var adresserat till verkligen fyllde i enkäten. Eventuellt har han/hon vidarebefordrat enkäten till någon annan, bättre lämpad, att svara på frågorna.

Antal svarande och svarsfrekvens

Totalt fick vi in 280 svar, d v s svar från 280 enheter (kommuner, kommundelar eller stadsdelar). 232 av dessa härrör från postala enkäter medan 48 svar kom in via telefonintervjuer. Om vi granskar hur många av landets kommuner som vi fått in svar från (antingen kompletta svar från hela kommunen eller svar från minst en kommun-/stadsdel i kommunen) så finner vi att det rör sig om 263 st. Eftersom det finns 290 kommuner i Sverige är det således endast 27 kommuner som vi helt saknar svar från. Detta ger en svarsfrekvens på 91%, vilket får anses som mycket bra.

Tyvärr finns inte landets största kommun, Stockholms stad, med i kartläggningen. Skälet till detta är att skolmatsverksamheten är extremt decentraliserad och att det inte gått att få tag i någon central/övergripande fakta eller statistik om de måltider som serveras inom Stockholms stads grundskolor och förskolor.

I tabeller och diagram finns det endast med svar från 279 kommuner/kommundelar/stadsdelar. En enkät fylldes nämligen i och skickades tillbaka till oss efter att datakörningarna hade genomförts och efter att tabeller hade tagits fram.

Datainsamling

Allt administrativt arbete med den postala enkäten hanterades av Argument AB, medan telefonintervjuerna genomfördes av Hermelin Research.

Projektansvarig

Fredrik Erfelt, Argument AB
08-663 30 70 eller 070-560 03 42
fredrik@argument.nu
www.argument.nu

Argument

Uppdragsgivare

SkolmatensVänner genom Annika Unt Widell.

OBS!

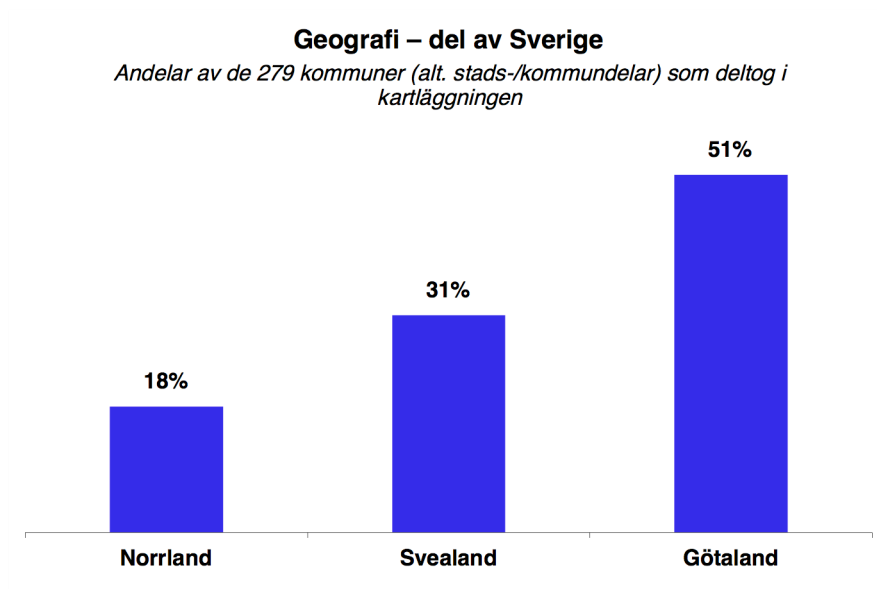
Två saker ber vi läsaren av denna rapport vara uppmärksam på:

1. I texten kommer vi, för enkelhets skull, använda begreppet "kommuner" när vi talar om dem som deltagit i kartläggningen. Som redan konstaterats så finns det även en del kommundelar och stadsdelar med i kartläggningen, men det blir för omständligt att överallt skriva ut det korrekta begreppet "kommuner/kommundelar/stadsdelar".

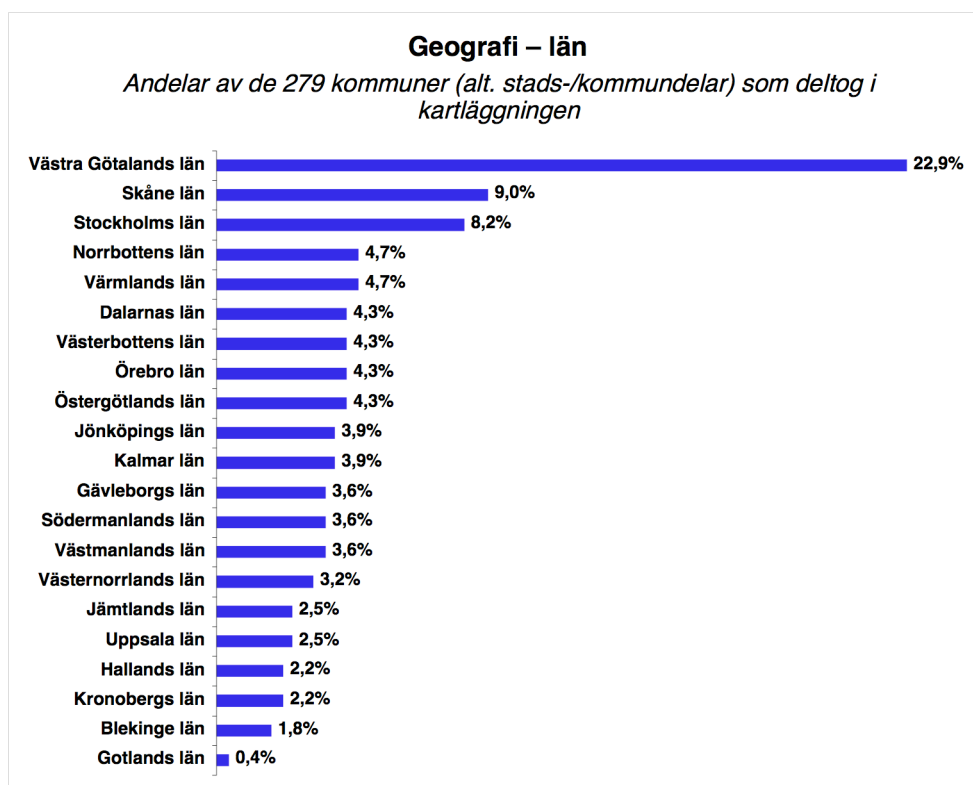
2. När man summerar exakta procenttal kan man i vissa fall få ett något annat resultat än om man skulle summera motsvarande redan avrundade procenttal. Denna avrundningseffekt kan leda till att de olika svarsalternativen (staplarna i diagrammen) inte alltid summerar till exakt 100%.

Bakgrundsfakta om de svarande

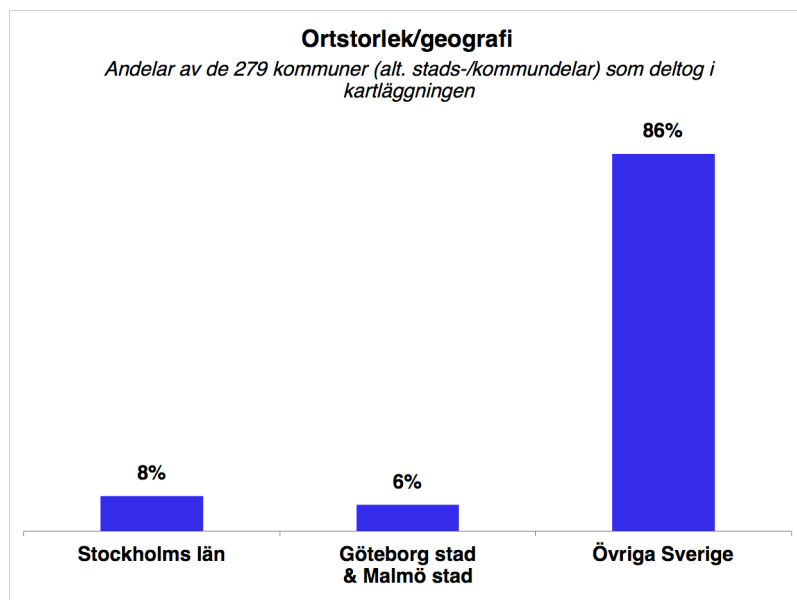
Nedan följer ett antal diagram som visar hur de svarande, d v s de deltagande kommunerna, fördelar sig utifrån olika bakgrundsvariabler / egenskaper.

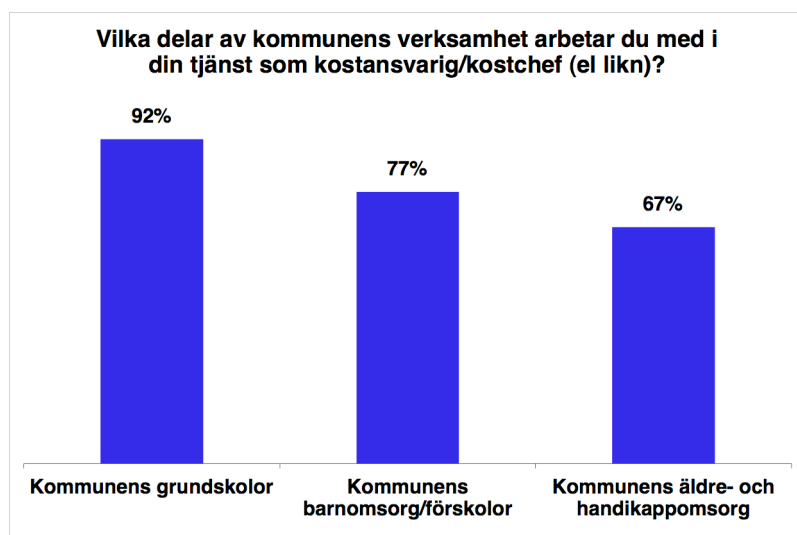
Den geografiska fördelningen i kartläggningen överensstämmer väl med den faktiska fördelningen av kommuner i landet. Det finns således ingen geografisk systematik i bortfallet (med bortfall menas de kommuner som av olika skäl inte deltog i kartläggningen).

I diagrammet längst ner på föregående sida ser vi hur de svarande kommunerna fördelar sig mellan Sveriges 21 län. Inte helt oväntat finns det särklassigt flest deltagande kommuner från "superlänet" Västra Götalands län. Gotlands län består av endast en kommun (Gotlands kommun), varför det är helt logiskt att just detta län hamnar längst ner i diagrammet.

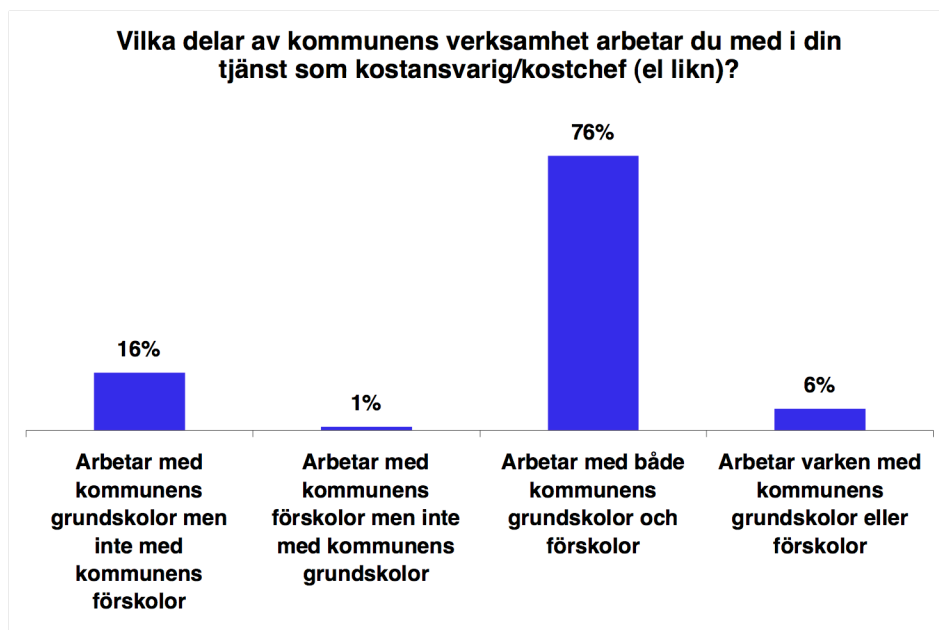
I diagrammet ovan har vi gjort ett försök att på ett approximativt sätt visa fördelningen mellan olika ortstorlekar. Vi har valt att visa hur stor andel av de deltagande kommunerna som är belägna i de tre storstadsområdena och hur stor andel som finns i "Övriga Sverige". Som vi ser så är den absoluta merparten av alla kommuner belägna i "Övriga Sverige" – endast 14% finns i de tre storstadsområdena.

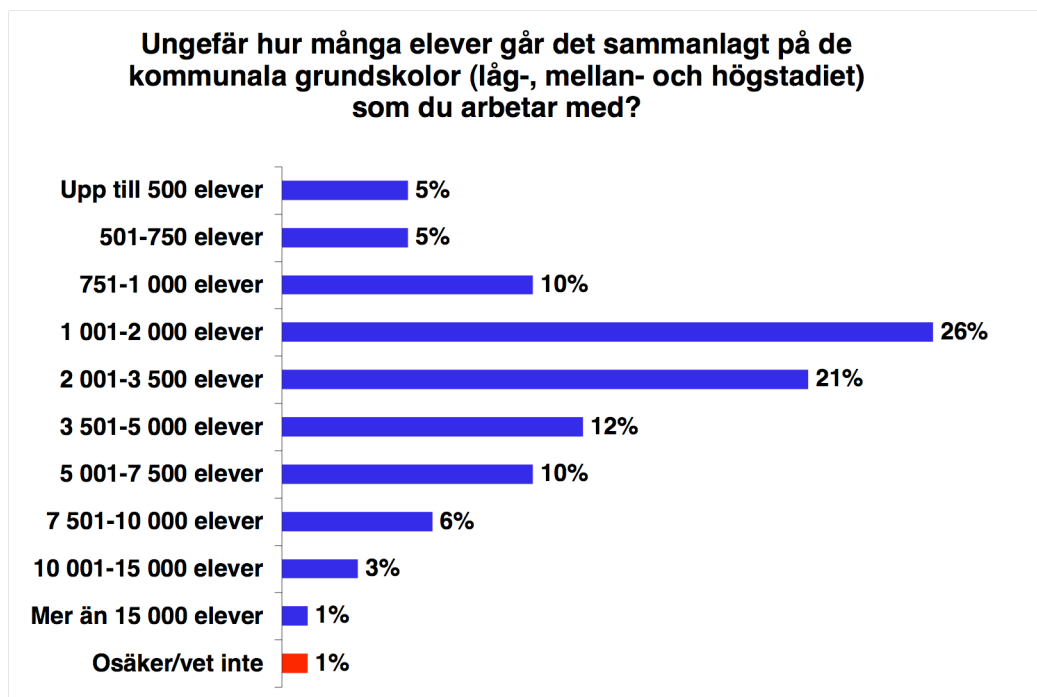
Diagrammet ovan sätter – till skillnad från övriga frågor i kartläggningen – fokus på de *personer* som deltog i kartläggningen. Det vanligaste svaret (92%) är att de arbetar med kommunens grundskolor, medan drygt tre av fyra svarar att de arbetar med barnomsorg/förskolor. Två av tre arbetar med kommunens äldre- och handikappomsorg.

Argument

Ett annat sätt att presentera dessa siffror visas i diagrammet nedan. Observera att diagrammet inte innehåller några siffror om arbete i äldre- och handikappomsorgen.

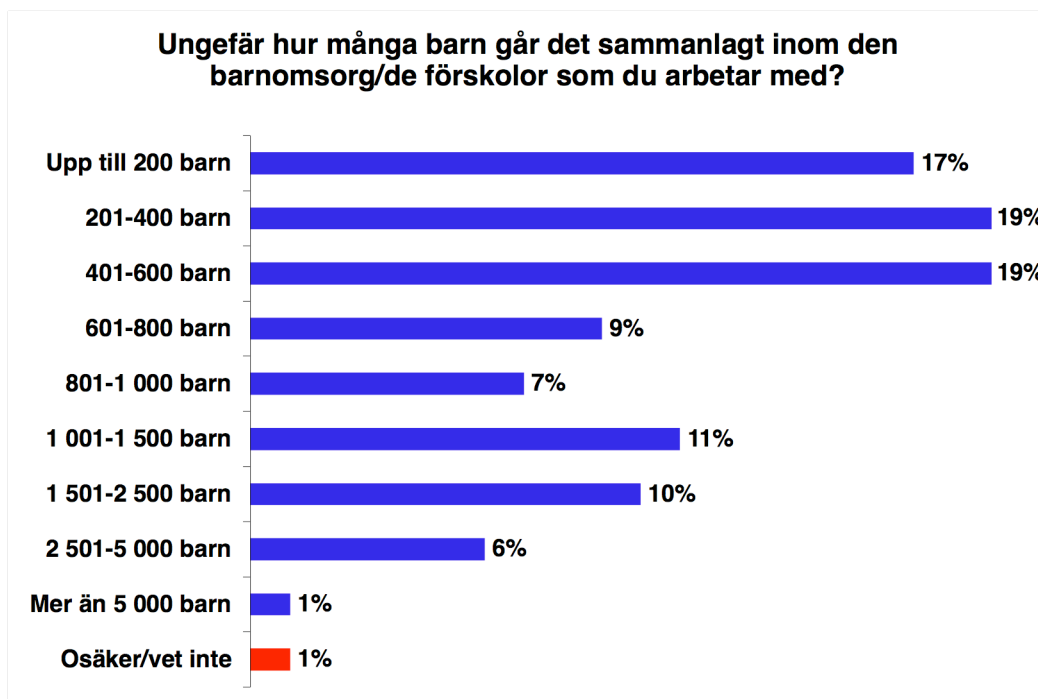

De 6% som svarar att de varken arbetar med kommunens grundskolor eller förskolor arbetar sannolikt endast med äldre- och handikappomsorgen i kommunen, men har ändå haft tillräckligt med kunskap om måltiderna i grund- och förskolorna (eller själv frågat sig fram) för att kunna besvara frågorna i kartläggningen.

Nästan hälften av kommunerna (47%) har mellan 1 000 och 3 500 elever i sina grundskolor. Var femte kommun har max 1 000 grundskoleelever och var tionde kommun har mer än 7 500 elever i sina grundskolor.

Argument

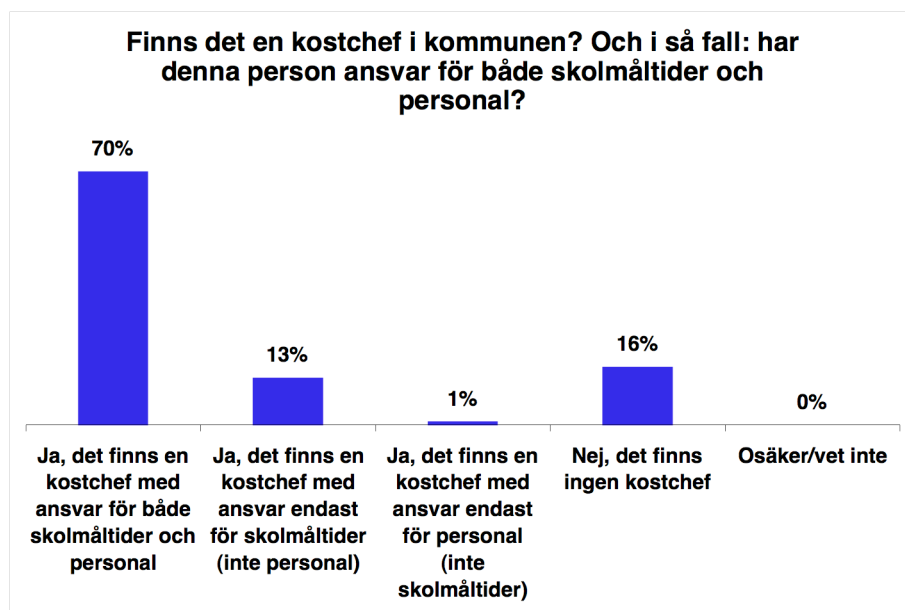

Antalet barn i kommunens barnomsorg/förskolor är av naturliga skäl betydligt mindre än antalet grundskoleelever. 17% av kommunerna har upp till 200 barn i sin barnomsorg, och sju av tio kommuner har max 1 000 barn i sina förskolor.

Kommunens kostenhet och kostverksamhet

Ett antal frågor i kartläggningen handlade om hur kostenheten är organiserad på landets kommuner samt hur denna kostenhet i så fall arbetar mer övergripande. Har kommunen en kostchef och vilket ansvar har i så fall denna person? Arbetar man utifrån Livsmedelsverkets råd för skol- och förskolemåltider? Finns det matråd för alla skolor och genomförs elevenkäter? Hur ofta näringsberäknas maten?

Nedan redovisar vi resultaten för dessa frågor.

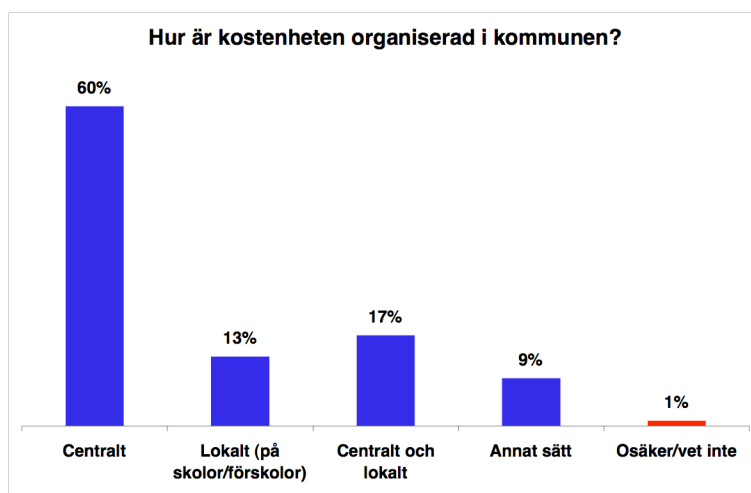
I sju av tio kommuner finns det en kostchef som har ansvar för såväl skolmåltider som personal. 13% svarar att deras kommun har en kostchef med ansvar endast för skolmåltiderna – inte personalen. Endast i 1% av landets kommuner finns det en kostchef med ansvar för personalen men inte för skolmåltiderna. En av sex kommuner runt om i landet (16%) saknar helt kostchef.

Det verkar finnas ett samband mellan förekomsten av en kostchef och förekomsten av kostpolitiska mål/program i kommunen. I 20% av de kommuner som saknar kostpolitiska mål eller program finns det inte heller någon kostchef. I kommuner med någon form av kostpolitiskt mål/program är det endast 14% som saknar kostchef.

Det är särskilt i Stockholmsområdet som man hittar kommuner utan kostchef. Och i de kommuner i Stockholms län som ändå har en kostchef är hans/hennes ansvar ofta begränsat. Endast 48% av kommunerna i Stockholms län har en kostchef med ansvar för såväl skolmåltider som personal.

Det finns också ett tydligt samband mellan å ena sidan antalet skolelever och förskolebarn i kommunen, å andra sidan förekomsten av en kostchef. Det visar sig nämligen tydligt att det är de små och de stora kommunerna (räknat utifrån antalet skolelever/förskolebarn) som i störst utsträckning saknar kostchef, medan de medelstora kommunerna nästan alltid har en sådan chef.

Argument

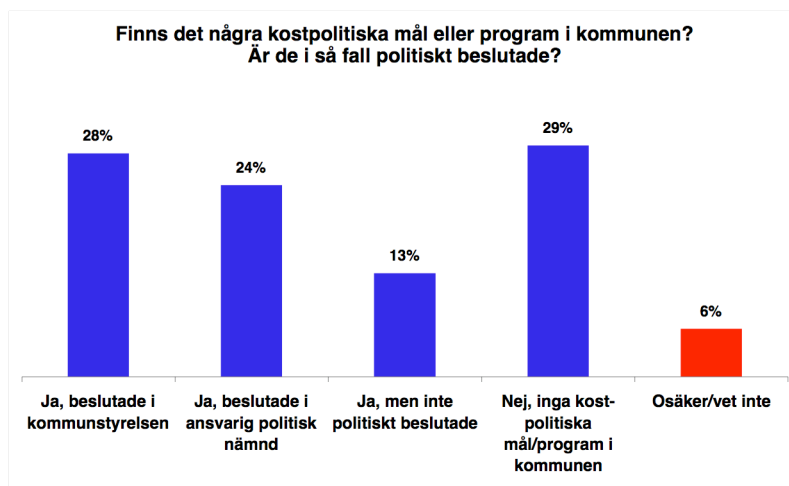

Som vi ser i diagrammet har en tydlig majoritet av landets kommuner – sex av tio – en centralt placerad kostenhet. Ytterligare 17% har en blandning av centralt och lokalt organiserad enhet, medan 13% uppger att kostenheten är spridd på de olika skolorna och förskolorna.

De 9% som svarade "annat sätt" fick med egna ord beskriva vad detta innebär. Det är en stor blandning av öppna svar, men de flesta är tydliga beskrivningar av hur ansvaret fördelas mellan olika delar av kommunen – alltifrån olika förvaltningar och enheter till enskilda skolor och förskolor. Många av de öppna svaren skulle sannolikt ha kunnat ingå i svarsalternativet "centralt och lokalt". Ett mindre antal kommuner verkar ha kostenheten i en egen förvaltning och ytterligare några kommuner har hela kostenheten utlagd på entreprenad.

I de tre storstadsområdena är kostenheten mer decentraliserad, d v s fler som markerar något av svarsalternativen "lokalt" eller "centralt och lokalt". I övriga delar av landet är det betydligt vanligare med centralt placerade kostenheter.

Vi ser samma resultatmönster i denna fråga som i den föregående, nämligen att det huvudsakligen är de medelstora kommunerna (räknat utifrån antalet skolelever / förskolebarn) som har centralt organiserade kostenheter, medan de små och de stora kommunerna i större utsträckning har sina kostenheter organiserade lokalt eller en blandning av lokalt och centralt.

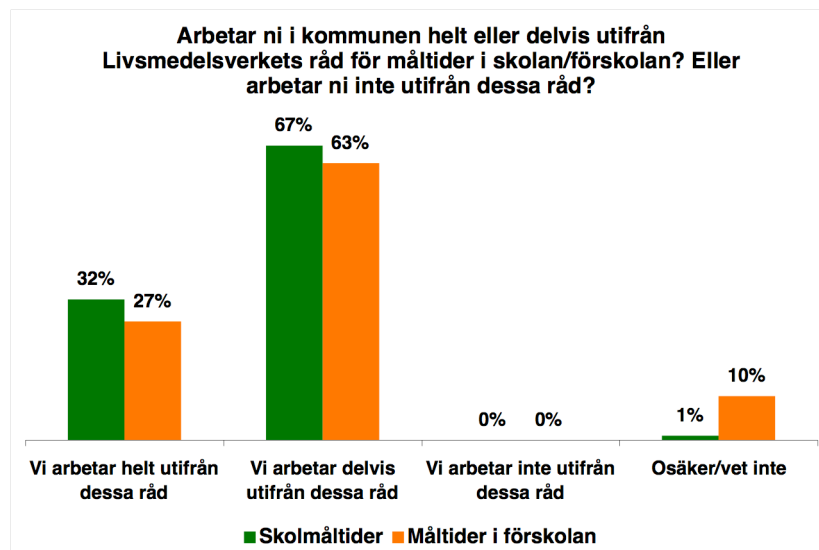

Argument

I nästan tre av tio kommuner runt om i landet finns det inga kostpolitiska mål eller program alls. Ytterligare 6% svarar att de inte vet hur det står till med detta i kommunen. Ungefär två av tre kommuner har därmed någon form av kostpolitiska mål eller program framtagna, men långt ifrån alla dessa mål/program är politiskt beslutade. I de fall de är politiskt beslutade så är det ungefär hälften som klubbats i kommunstyrelsen och hälften som beslutats i ansvarig nämnd.

Förekomsten av kostpolitiska mål/program har ett samband med kommunens storlek (räknat utifrån antalet skolelever/förskolebarn); i de största kommunerna är det betydligt vanligare med denna typ av mål eller program, och ytterst få stora kommuner uppger att de inte har några sådana mål eller program alls.

I diagrammet nedan ser vi i vilken utsträckning landets kommuner arbetar utifrån de råd som Livsmedelsverket satt upp gällande måltider i skolan respektive förskolan. De exakta namnen på dessa råd (publikationer) är "Bra mat i skolan" respektive "Bra mat i förskolan".

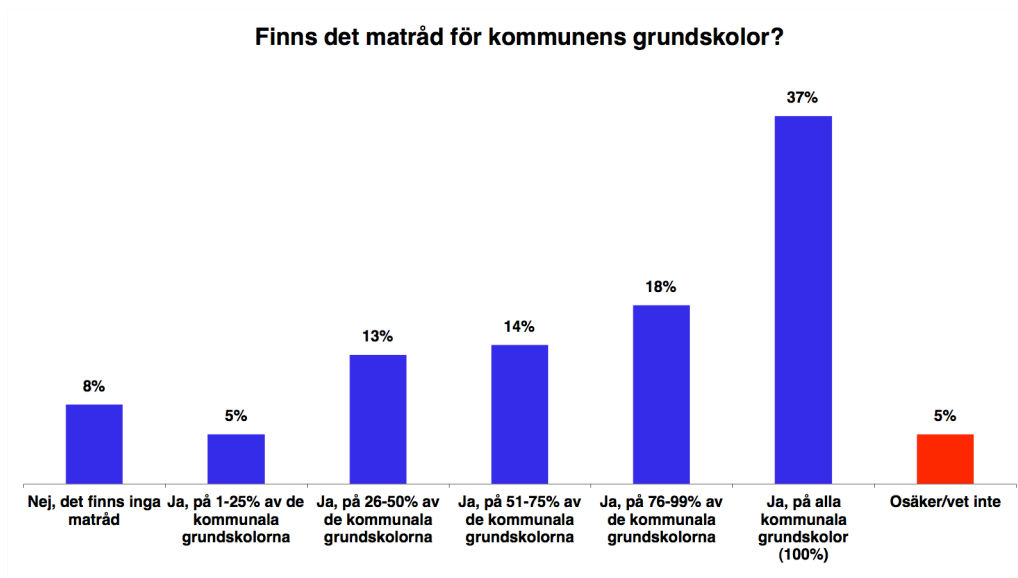
Så gott som alla kommuner i landet arbetar utifrån Livsmedelsverkets råd – såväl vad gäller maten i skolan som i förskolan. Den absoluta merparten av kommunerna uppger dock att de endast *delvis* arbetar utifrån dessa råd – endast ca tre av tio kommuner utgår *helt* ifrån Livsmedelsverkets råd. Observera också att var tionde svarande markerar svarsalternativet "osäker/vet inte" när det gäller måltiderna i förskolan.

Resultatet visar att kommuner med kostpolitiska mål/program i större utsträckning än kommuner utan sådana mål/program valt att arbeta *helt* utifrån Livsmedelsverkets råd för skol- och förskolemåltider.

I Stockholmsområdet är extra vanligt att kommuner arbetar *helt* utifrån Livsmedelsverkets råd – skillnaden mellan Stockholmskommunerna och övriga kommuner i landet är signifikant (statistiskt säkerställd) i denna fråga.

Det är också signifikant fler riktigt stora kommuner (räknat utifrån antalet skolelever/förskolebarn) som svarar att de arbetar *helt* utifrån Livsmedelsverkets råd. På motsvarande sätt är det bland de minsta kommunerna signifikant fler som svarar att de endast *delvis* utgår från dessa råd.

Argument

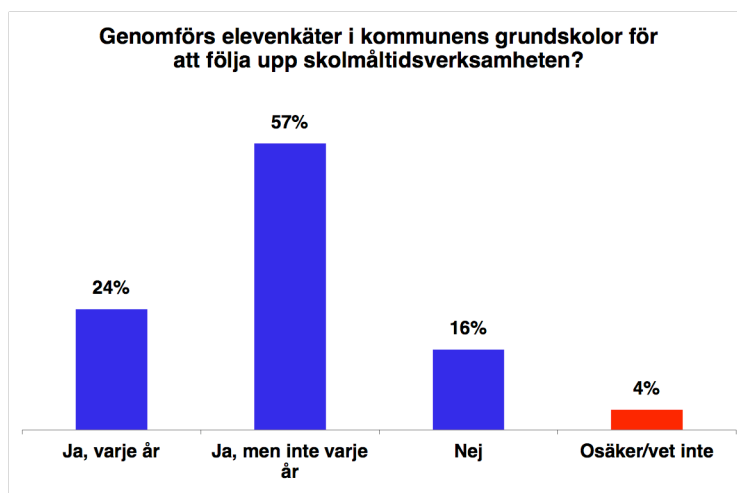

8% av landets kommuner saknar helt matråd på sina grundskolor och 5% är osäkra på hur det förhåller sig (svarar "osäker/vet inte"). Resten av kommunerna har matråd, men endast 37% har det på *samtliga* grundskolor. Hälften av kommunerna har alltså matråd endast på vissa grundskolor. En genomsnittlig kommun har matråd på 73% av sina grundskolorna, d v s på nästan tre av fyra skolor.

I frågan definierade vi vad vi menar med matråd: "Med matråd menas den grupp av representanter för elever och personal som har till uppgift att ge synpunkter på och vara med och påverka matsedel, miljön i matsalen, mattider, ordningsfrågor etc."

Det finns ett tydligt samband mellan förekomsten av matråd och förekomsten av kostpolitiska mål/program. De kommuner som har tagit fram kostpolitiska mål eller program har också i större utsträckning matråd på sina grundskolor.

Högst andel skolor med matråd finner vi i Göteborg och Malmö; i dessa båda städer har, enligt de svarande, ca 85% av skolorna matråd. Lägst andel kommunala grundskolor med matråd finner vi i Norrlandskommunerna; i dessa kommuner är det endast 59% av skolorna som har matråd. Man ser också tydligt att matråd är en mer utbredd företeelse i kommuner med många skolelever. I de största kommunerna (mer än 5 000 skolelever) är det, enligt uppgift, 79% av skolorna som har matråd.

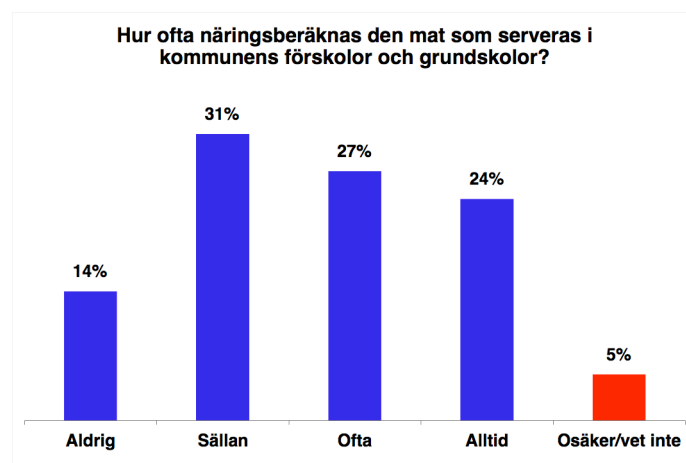

Argument

En närbesläktad fråga i kartläggningen handlade om ifall det genomförs elevenkäter ute på kommunens grundskolor. Ungefär var sjätte kommun uppger att de inte genomför några sådana elevenkäter och 4% svarar "osäker/vet inte". I den absoluta merparten av landets kommuner genomförs således denna typ av enkäter, men det är endast i var fjärde kommun det sker *varje år*. I en majoritet av kommunerna (57%) genomför man elevenkäter mindre frekvent än en gång om året. I frågan konstaterade vi att genomförandet av elevenkäter självfallet kan variera mellan olika grundskolor inom en och samma kommun, och vi bad därför de svarande att utgå från det som gäller för *huvuddelen* av skolorna.

När man granskar resultatet lite mer i detalj ser man tydligt att de kommuner som *helt* arbetar utifrån Livsmedelsverkets råd för skolmåltider också är mer flitiga i att genomföra elevenkäter. Av dessa kommuner är det nämligen mer än var tredje (34%) som genomför elevenkäter varje år, och endast 11% svarar att de inte alls genomför några sådana enkäter.

Det visar sig också att förekomsten av elevenkäter skiljer sig markant mellan olika delar av landet. I storstadsområdena är det ytterst få kommuner (ca 5%) som svarar att de inte alls genomför några elevenkäter i grundskolorna. I övriga delar av landet är denna andel 18%, och om man specifikt granskar norrlandskommunerna så ser man att andelen är så hög som 29%.

Att näringsberäkna den mat som serveras i för- och grundskolorna är långt ifrån en självklarhet för landets kommuner. 14% svarar att de *aldrig* gör det och nästan var tredje kommun uppger att de endast *sällan* näringsberäknar denna mat. Endast i var fjärde kommun näringsberäknas all mat som serveras i för- och grundskolorna. 5% av de svarande vet inte hur det förhåller sig med näringsberäkningen och svarar därför "osäker/vet inte".

Även i denna fråga ser man att det finns ett tydligt samband med hur kommunerna använder sig av Livsmedelsverkets råd för skol- och förskolemåltider. De kommuner som arbetar *helt* utifrån dessa råd näringsberäknar också maten i betydligt större utsträckning än de kommuner som inte använder sig av Livsmedelsverkets råd.

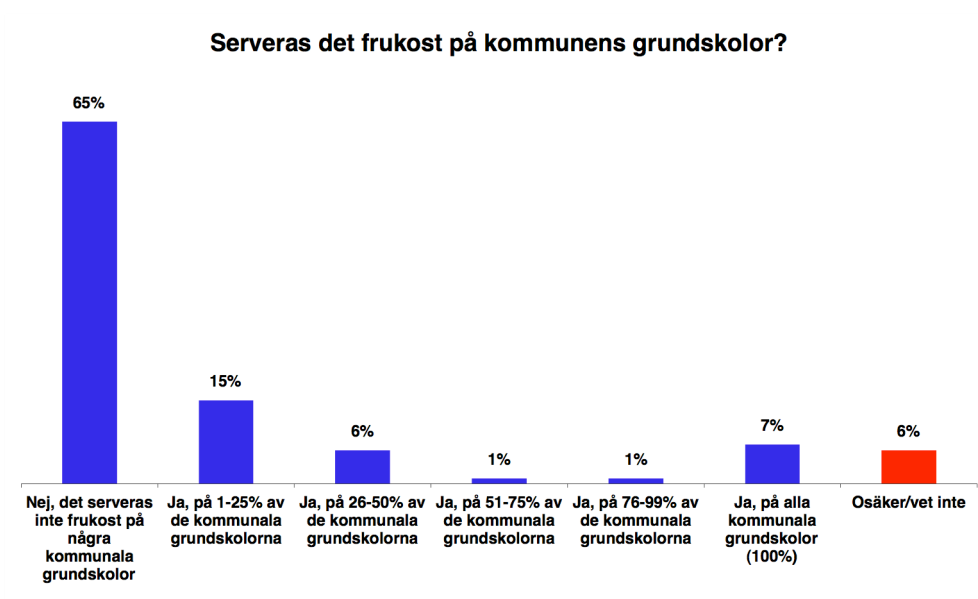
Resultatet visar också tydligt att stora kommuner (räknat utifrån antalet skolelever / förskolebarn) näringsberäknar maten i betydligt större utsträckning än vad små kommuner gör. I nästan hälften av de riktigt stora kommunerna näringsberäknas *alltid* den mat som serveras i grund- och förskolorna.

Argument

Skolmåltider och skolrestauranger

Huvuddelen av kartläggningen bestod av frågor kring de måltider som serveras i kommunernas grundskolor och förskolor. I denna rapport redovisas först (detta kapitel) resultaten för de frågor som rör skolrestaurangerna samt skolmåltiderna mer generellt. I ett senare kapitel kommer vi att redovisa resultaten för de frågor som satte fokus på den mat och dryck som serveras i kommunernas grund- och förskolor.

De inledande frågorna i detta kapitel handlade om servering av frukost i skolan. Vi betonade att dessa frågor *inte* innefattar ev. fritidshem / fritidsverksamhet, utan endast kommunens grundskolor.

I två av tre kommuner (65%) serveras det *inte* frukost på några kommunala grundskolor alls. 6% svarar att de inte vet om det finns någon frukostservering ute på skolorna. Tre av tio kommuner uppger att några av deras grundskolor faktiskt serverar frukost. I hälften av dessa kommuner (15%) är det dock endast några få av skolorna (1-25% av kommunens grundskolor) som har denna typ av servering. Endast i 7% av landets kommuner serveras det frukost på *alla* kommunala grundskolor.

Om man utgår från de uppgifter som kommunerna själva fört fram i denna kartläggning så serveras det frukost på 13% av landets kommunala grundskolor.

Det är svårt att se några tydliga mönster vad gäller vilka typer av kommuner som serverar respektive inte serverar frukost i skolan. Skolfrukost är något som existerar i såväl stora som små kommuner och i alla delar av landet. Om man ändå försöker utläsa några resultatskillnader för denna fråga kan man bland annat se att...

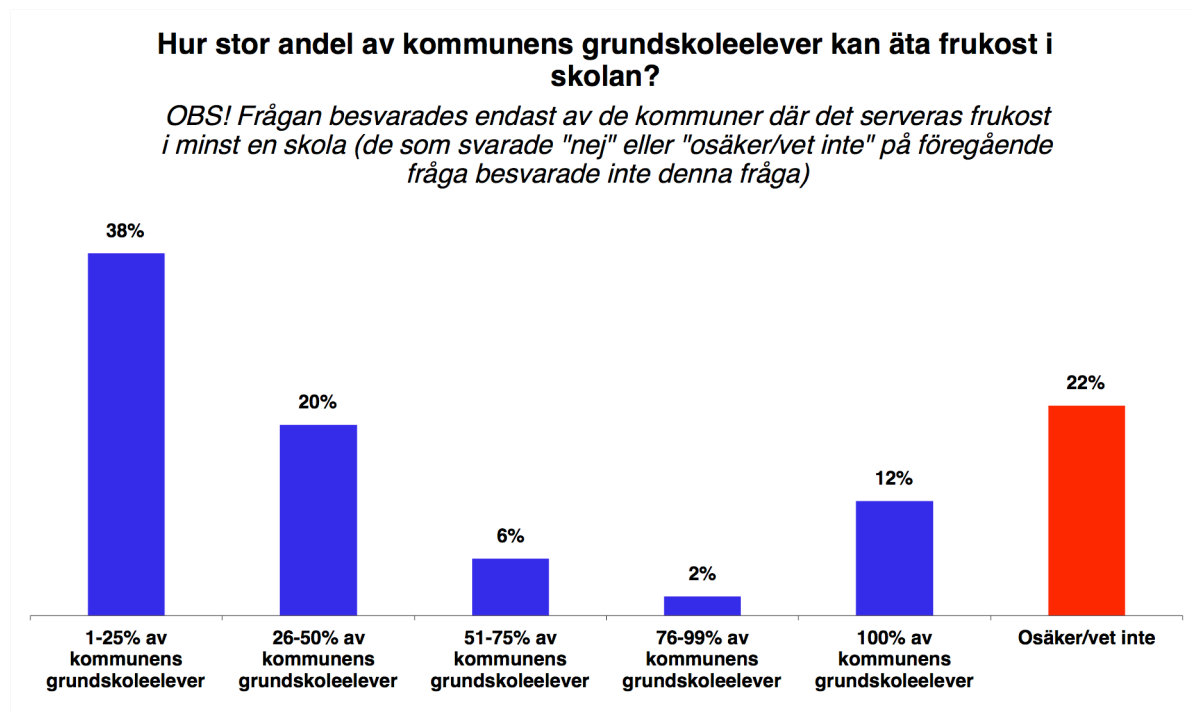
...störst andel skolor med frukostservering finns i kommuner med mellan 2 000 och 5 000 grundskoleelever

...det i Norrlandskommunerna verkar vara färre skolor som serverar frukost (i snitt 9,6% av skolorna), medan det i Svealand är vanligare med skolfrukost (i snitt 16,9% av skolorna)

...det i storstadsregionerna Göteborg och Malmö verkar vara vanligare med skolfrukost än i andra delar av landet

Argument

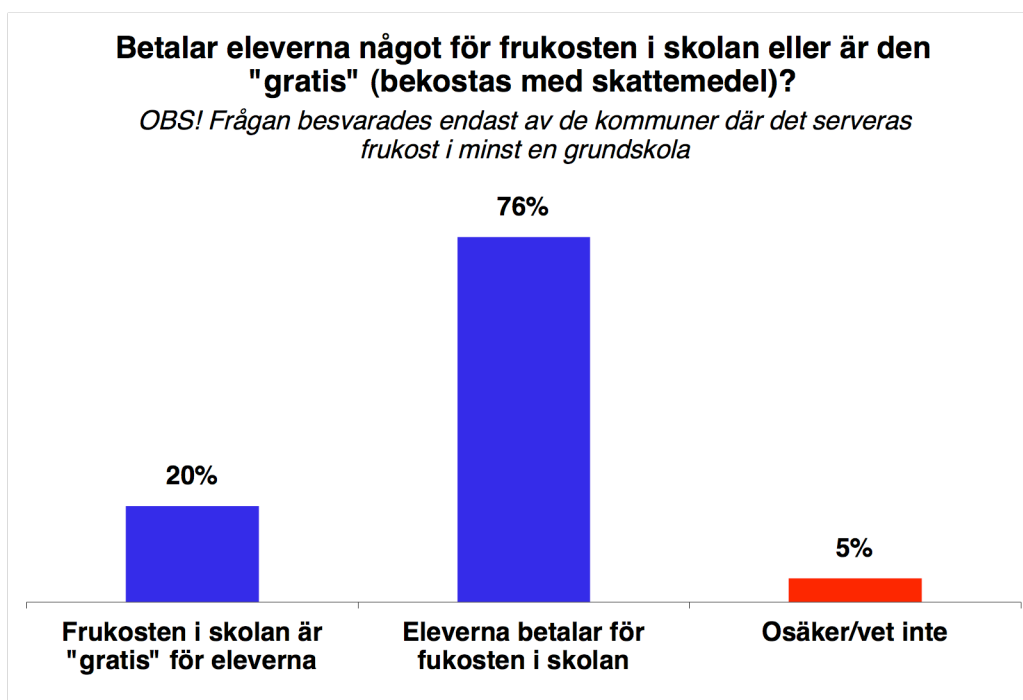
Alla kommuner som i någon utsträckning har frukostservering på de kommunala grundskolorna (d v s alla kommuner som svarade att det serveras frukost på 1-100% av grundskolorna) fick besvara tre följdfrågor; dels en fråga om *andelen elever* i kommunen som kan äta frukost i skolan, dels två frågor om hur dessa skolfrukostar finansieras, d v s ifall eleven själv måste betala för frukosten eller om den bekostas med skattemedel.

Bland de kommuner där det i någon utsträckning serveras frukost i skolan är det endast 12% som uppger att *samtliga* kommunens grundskoleelever kan äta sådan frukost. I merparten (58%) av de kommuner som besvarade denna fråga kan mindre än hälften av eleverna äta frukost i skolan. Observera dock att så många som 22% svarar "osäker/vet inte" på frågan. Om man räknar ut hur stor andel av grundskoleeleverna i dessa kommuner som kan äta frukost i skolan så landar snittvärdet på 36,9%.

De kommuner som arbetar *helt* efter Livsmedelsverkets råd för skolmåltider erbjuder också skolfrukost till fler grundskoleelever (i snitt 43,3%) än vad de kommuner gör som bara *delvis* utgår från Livsmedelsverkets råd (i snitt 33,5% av grundskoleeleverna).

I diagrammet överst på nästa sida ser vi hur dessa skolfrukostar finansieras. Betalar eleverna något själva för frukosten eller är den "gratis", d v s finansieras via skattemedel?

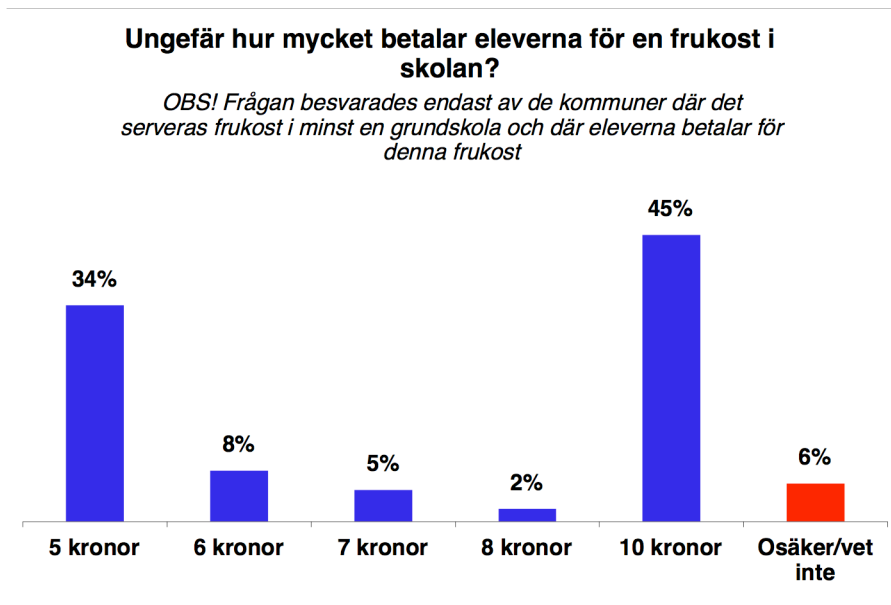

I tre av fyra av de kommuner som över huvud taget har skolfrukostar så får eleverna själva betala för dessa måltider. 5% svarar att de inte vet och i var femte kommun är frukosten "gratis" för eleven. Helt klart så ser kommunerna på ett helt annat sätt på frukosten än på lunchen. Det faktum att så många kommuner inte alls har frukost i sina grundskolor, i kombination med att de allra flesta av de kommuner som ändå serverar skolfrukost tar betalt direkt av eleverna för dessa måltider, indikerar att kommunerna inte ser på skolfrukost som en självklar rättighet för alla skolelever.

I de kommuner som saknar kostpolitiska mål/program är det extra vanligt att eleven själv betalar för sin frukost. I de kommuner som har denna typ av mål eller program – politiskt beslutade eller icke politiskt beslutade – är det vanligare att serveringen av frukost i grundskolorna betalas via skattemedel.

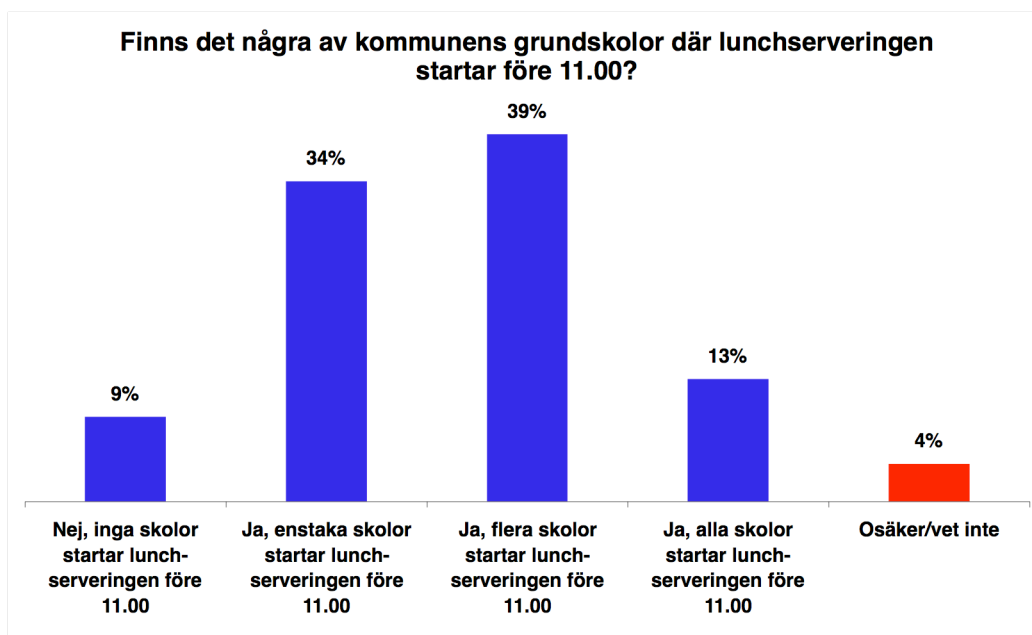
Resultatet för Göteborg och Malmö är intressant. Där uppger samtliga svarande (olika stadsdelar) att frukosten i skolan är "gratis" för eleverna. Resultatet visar också mer generellt att stora kommuner (räknat utifrån antalet skolelever) i större utsträckning har "gratis" skolfrukostar medan mindre kommuner oftare tar betalt av eleverna.

De kommuner som uppgav att eleverna själva får betala när de äter frukost i skolan fick en följdfråga om hur mycket pengar det rör sig om, d v s vad en frukost kostar? De svarande ombads att utgå från hur det ser ut på *huvuddelen* av skolorna – i de fall priset för en frukost varierar mellan olika skolor inom kommunen.

I diagrammet ovan ser vi att det enskilt vanligaste svaret (45%) är 10 kronor. Det näst vanligaste svaret (34%) är 5 kronor. 15% uppger en summa mellan 5 och 10 kronor (6, 7 eller 8 kronor). Ingen kommun verkar dock ta 9 kronor för en frukost. 6% kan inte besvara frågan eftersom de inte vet vilket pris som tas ut. Snittpriset för en frukost på dessa skolor är 7,65 kronor.

Efter dessa frågor om frukost i skolan ställde vi ett antal frågor om skolluncher. Den första frågan handlade om vilken tid som lunchserveringen startar ute på de kommunala grundskolorna.

Argument

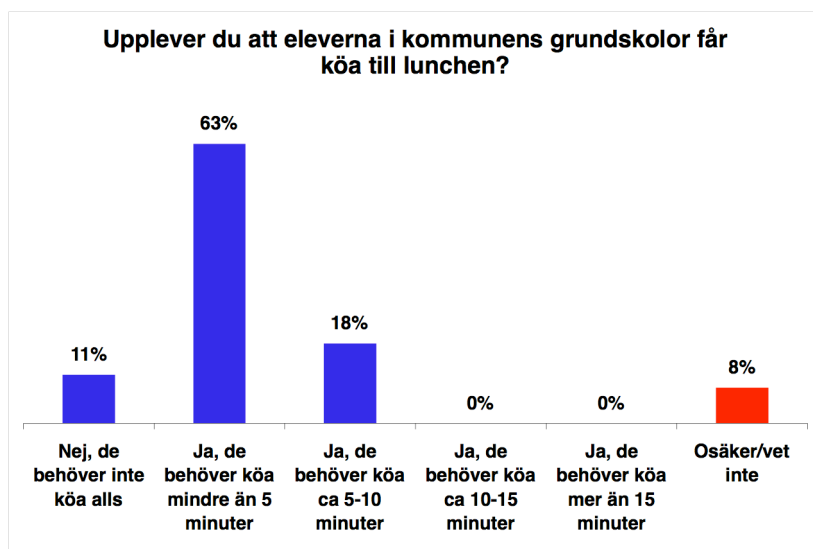
Endast 9% av kommunerna uppger att *alla* deras grundskolor serverar lunch från och med 11.00 – ingen skola i dessa kommuner startar lunchserveringen före detta klockslag. 4% kan inte svara på denna fråga och i resterande kommuner så förekommer det – i mindre eller större utsträckning – att grundskolorna påbörjar lunchserveringen före 11.00. I var tredje kommun är det endast *enstaka* skolor som påbörjar serveringen före 11.00. I fyra av tio kommuner är det *flera* skolor som drar igång serveringen före 11.00 och i 13% av kommunerna startar *alla* skolor sin lunchservering före detta klockslag.

Sammantaget kan man alltså konstatera att det är mycket vanligt att landets kommunala grundskolor påbörjar lunchserveringen före 11.00 – något som inte anses lämpligt med tanke på hur lång tid det då går mellan lunch och middag för dessa elever. En alltför tidig lunch leder ofta till att eleverna inte orkar lika mycket i skolan under eftermiddagarna, och Livsmedelsverket rekommenderar i sina råd för skolmåltider tydligt att skolorna bör servera lunchen mellan klockan 11 och 13.

Man ser ett tydligt samband mellan antalet grundskoleelever i kommunen och andelen skolor som drar igång lunchserveringen före 11.00; i kommuner med många grundskoleelever är det extra vanligt att skolorna öppnar lunchserveringen före 11.00, medan skolorna i små kommuner (räknat utifrån antalet skolelever) oftare klarar av att vänta till 11.00 innan de öppnar dörrarna till lunchserveringen.

Det finns ofta en intressekonflikt mellan å ena sidan att servera lunchen mellan 11 och 13, å andra sidan att undvika alltför långa köer till lunchserveringen. På många skolor gäller sambandet att ju tidigare man startar lunchserveringen, d v s ju mer man tidsmässigt sprider ut tillströmningen av elever, desto kortare köer. Att koncentrera lunchserveringen till två timmar mellan 11 och 13 innebär dessvärre ofta att köerna blir oönskat långa.

En fråga i kartläggningen handlade om just hur länge eleverna brukar behöva köa för att äta skollunch. De svarande ombads att utgå från hur det är på *huvuddelen* av skolorna och veckodagarna – i de fall som kötiden varierar inom en och samma kommun.

De svarande som upplever att köerna varierar mycket mellan olika skolor, olika dagar etc ombads att svara så som de upplever att det är på *huvuddelen* av skolorna.

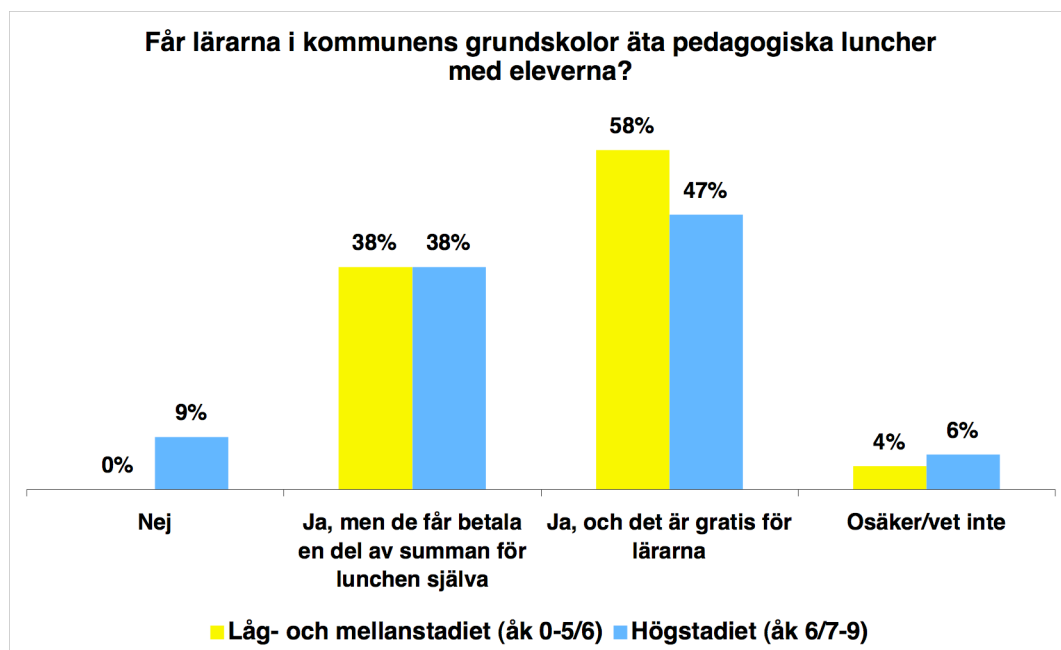
Argument

Endast 11% av kommunerna uppger att grundskoleeleverna inte alls behöver köa för att äta lunch. Samtidigt är det bara 18% av kommunerna som upplever att eleverna behöver köa mellan 5 och 10 minuter, och 0% av kommunerna uppger att kötiden på huvuddelen av skolorna överstiger 10 minuter. Den absoluta majoriteten av kommunerna hävdar således att eleverna behöver köa mindre än 5 minuter för att äta lunch. 8% har inte tillräcklig kunskap om köerna till lunchserveringen och kan därför inte besvara frågan. Resultatet får anses vara positivt med tanke på att det faktiskt rör sig om en stor mängd elever som äter skollunch en vanlig vardag.

Om man ska försöka dra någon slutsats av resultaten på de två senast redovisade frågorna så är det att kommunerna och skolorna verkar prioritera att hålla nere kötiderna för eleverna på bekostnad av att de tvingas starta lunchserveringen före 11.00. Är detta i så fall väl underbyggda beslut? Tillfredsställer de elevernas behov och önskemål? Hur stor roll spelar måltidspersonalens önskemål och arbetsvillkor?

Inte helt oväntat ser man ett samband mellan antalet grundskoleelever i kommunen och hur länge de måste köa till skollunchen. I de minsta kommunerna (kommuner med upp till 1 000 elever) så är det 23% som uppger att eleverna inte alls behöver köa för att äta skollunch. Motsvarande andel i de största kommunerna (kommuner med mer än 5 000 elever) är 6%.

En annan viktig fråga i kartläggningen handlade om lärarnas möjligheter att äta pedagogiska luncher tillsammans med eleverna. Får lärarna över huvud taget äta sådana luncher med eleverna? Är det i så fall gratis för lärarna eller måste de betala en del av lunchen själva? Vi bad de svarande att utgå från det som gäller på *huvuddelen* av skolorna – i de fall det varierar mellan olika skolor inom kommunen.

Den absoluta majoriteten av alla lärare på landets kommunala grundskolor tillåts äta pedagogiska luncher tillsammans med eleverna. 9% av kommunerna svarar dock "nej" på frågan just när det gäller högstadiet (åk 6/7-9). När det gäller låg- och mellanstadiet (åk 0-5/6) svarar 0% "nej" på frågan. En mindre grupp svarande kan inte uttala sig utan svarar "osäker/vet inte" på frågan.

Argument

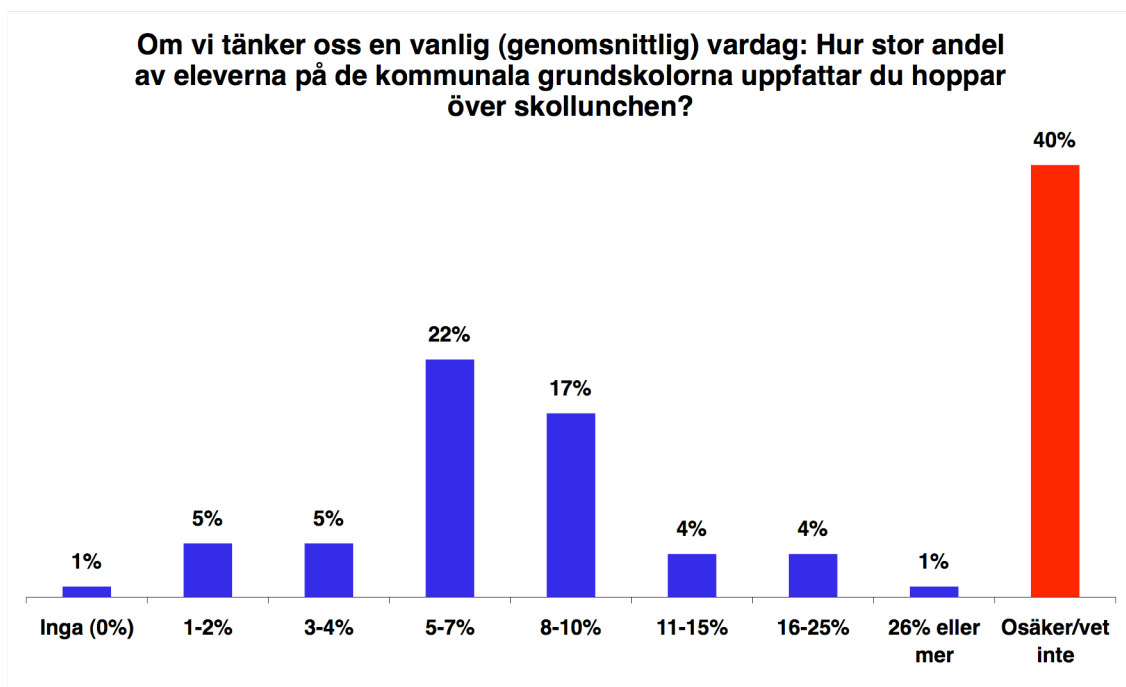
På låg- och mellanstadiet får en majoritet (58%) av lärarna dessutom äta dessa pedagogiska luncher utan att själva betala något – på högstadiet är det knappt hälften som har denna möjlighet. 38% av lärarna på såväl låg-, mellan- som högstadiet får således betala *en del av* kostnaden för lunchen själva.

I kommuner med kostpolitiska mål är det vanligare att lärarna får äta pedagogiska luncher med eleverna utan att betala för dem.

I kommunerna i Stockholms län är det extra vanligt att lärarna själva får betala för de pedagogiska luncherna – att lärarna skulle få äta sådana luncher gratis är således betydligt vanligare i andra delar av landet än i Stockholms län. Särskilt i Norrland är det vanligt att lärarna kan äta pedagogiska luncher gratis.

Det finns också tydliga skillnader mellan olika kommunstorlekar (räknat utifrån antalet grundskoleelever) när det gäller hanteringen av pedagogiska luncher; ju större kommuner, desto vanligare att lärarna får betala en del av luncherna själva. Detta gäller såväl på låg- / mellanstadiet som på högstadiet.

En fråga som många hade svårt att besvara var hur vanligt det är att grundskoleeleverna hoppar över lunchen. Så många som 4 av 10 svarade "osäker/vet inte" på frågan.

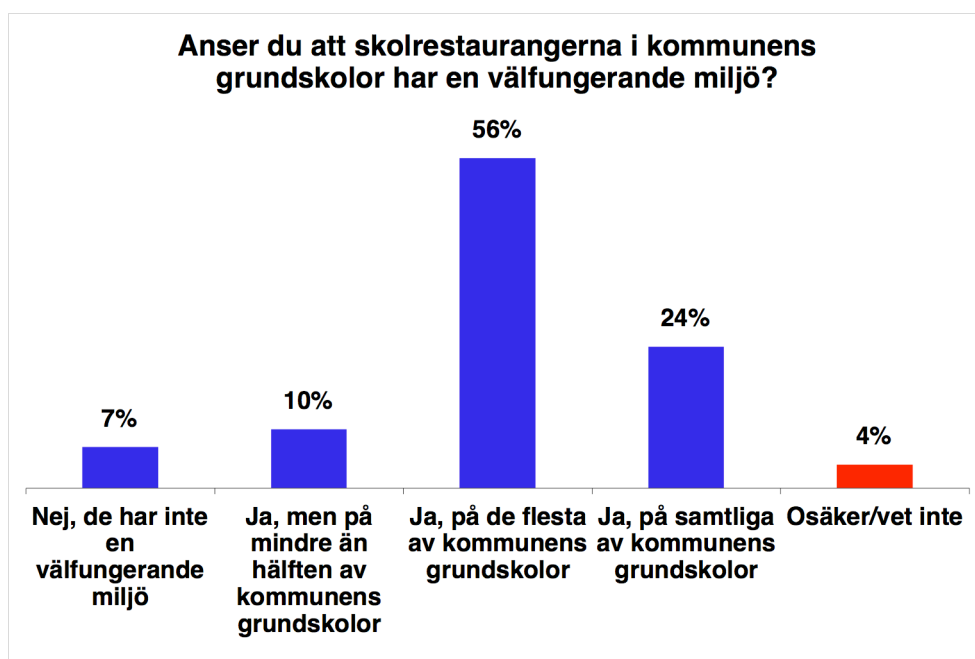
De 60% som ändå hade en uppfattning i frågan svarade allt från 0% till 25% (enstaka kommuner ännu mer). De vanligaste svaren var ca 5-10% av eleverna. I de kommuner som besvarade frågan hoppar i genomsnitt 9,1% av eleverna över skollunchen en vanlig vardag. D v s nästan var tionde grundskoleelev.

När man granskar resultatet på denna fråga mer i detalj så ser man att andelen elever som hoppar över skollunchen är lägst (6,2%) i de största kommunerna, d v s i kommuner med mer än 5 000 grundskoleelever.

Argument

Två frågor i kartläggningen handlade om miljön i skolrestaurangerna. Till skillnad från den absoluta merparten av frågorna i kartläggningen var dessa frågor om miljön subjektiva – de undersökte de svarande kostchefernas *uppfattning* om miljön i skolrestaurangerna. Övriga frågor i kartläggningen var av faktakarakter, d v s mer objektiva.

Med hjälp av den första frågan undersökte vi om skolrestaurangerna har en välfungerande miljö (enligt de svarande kostcheferna). Med "välfungerande miljö" menades att det är rent och fräscht, att det är snyggt och prydligt vid serveringsdiskarna, att ljudnivån inte upplevs som störande, att det finns bord och stolar till alla ätande etc.

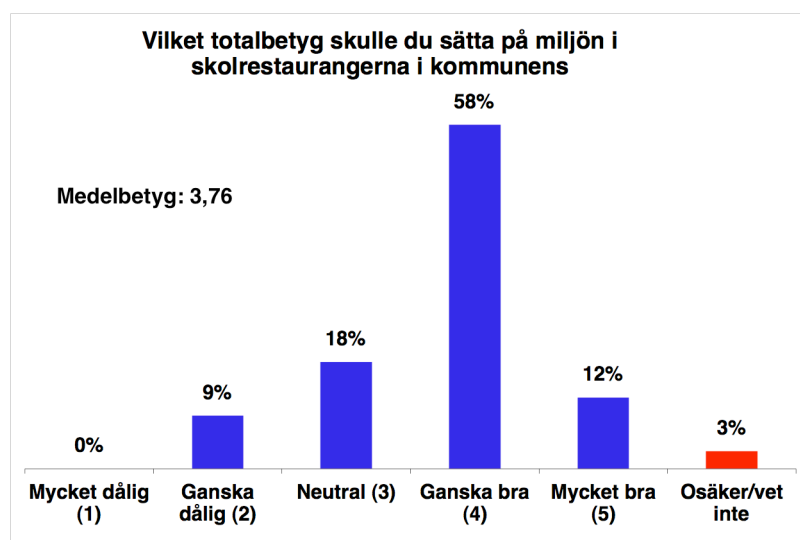

4% har inte tillräcklig insikt i skolrestaurangernas miljö och kan därför inte besvara frågan. 7% svarar nej, d v s upplever *inte* att miljön är välfungerande. I en av tio kommuner är restaurangmiljön välfungerande endast på en minoritet av skolorna. 56% av de svarande uppger att miljön är välfungerande på de flesta – men inte alla – skolorna. I en av fyra kommuner verkar miljön vara välfungerande i *samtliga* de kommunala skolrestaurangerna.

Minst nöjda med miljön i skolrestaurangerna är de svarande i Göteborg och Malmö.

I de minsta kommunerna (kommuner med upp till 1 000 grundskoleelever) är man mer tillfreds med miljön i skolrestaurangerna; hela 43% svarar att *samtliga* kommunala grundskolor har en välfungerande restaurangmiljö.

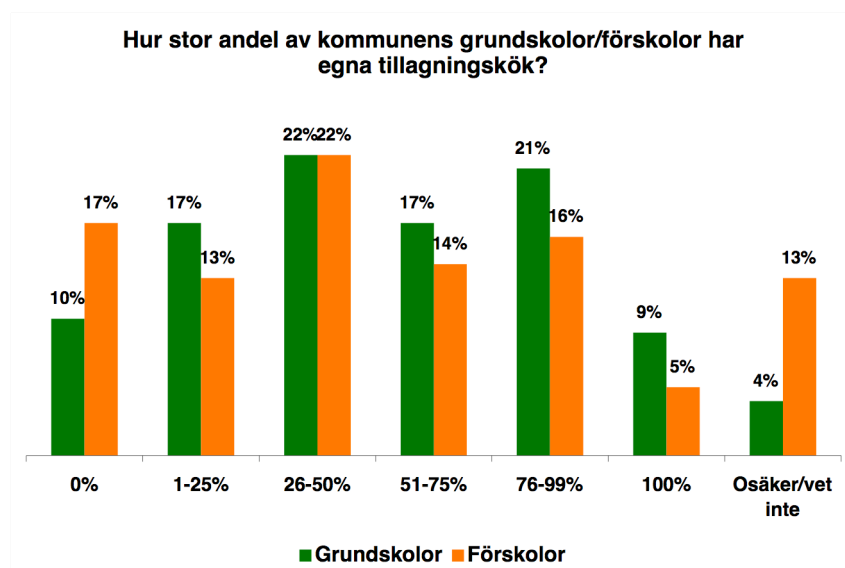
I den andra frågan om miljön i skolrestaurangerna ombads de svarande att sätta ett totalbetyg på denna miljö. Hur bra eller dålig upplever de att den är? Självfallet kan restaurangmiljön variera mycket mellan olika skolor, och de svarande ombads därför att räkna in *samtliga* kommunala grundskolor och sätta ett *sammanfattande* betyg på miljön. Överst på nästa sida finns ett diagram som visar resultatet på denna fråga.

De flesta är hyfsat nöjda med skolornas restaurangmiljö. Visserligen är det bara 12% som sätter det högsta betyget ("mycket bra"), men å andra sidan är det inte en enda som tycker att miljön är "mycket dålig" (sätter betyg 1). De flesta (58%) sätter betyg 4, d v s tycker att restaurangmiljön är "ganska bra". Till skillnad från vissa andra frågor i kartläggningen så har de allra flesta en uppfattning i frågan – endast 3% svarar "osäker/vet inte". Medelbetyget på den femgradiga skalan ligger på 3,76.

I de kommuner där det finns kostpolitiska mål/program – politiskt beslutade eller icke politiskt beslutade – får restaurangmiljön i grundskolorna något högre betyg än i kommuner som saknar sådana mål eller program. Skillnaderna är dock inte signifikanta. Det går inte heller att hitta några signifikanta skillnader i upplevd restaurangmiljö mellan olika kommunstorlekar (räknat utifrån antalet grundskoleelever), utan alla olika kommuntyper verkar vara relativt nöjda med miljön.

En fråga som har en viss koppling till restaurangmiljön – men också har ett samband med matens kvalitet, intresset för skolmaten etc – är huruvida skolorna har egna tillagningskök eller inte. Vi ställde därför en fråga om just detta. Observera att vi frågade om tillagningskök i såväl kommunens grundskolor som förskolor.

Argument

Svaret på denna fråga varierar kraftigt mellan olika kommuner – allt ifrån 0% till 100%. Helt klart är dock att det är något vanligare med egna tillagningskök i de kommunala grundskolorna än i förskolorna. 47% av kommunerna har egna tillagningskök på mer än hälften av grundskolorna, men endast 35% har egna tillagningskök på mer än hälften av förskolorna. I snitt har 52,1% av kommunernas grundskolor egna tillagningskök. Motsvarande siffra bland kommunernas förskolor är 46,7%.

Osäkerheten är betydligt större när det gäller förskolorna. 13% svarar "osäker/vet inte" när det gäller förhållandena inom förskolan, men endast 4% svarar på detta sätt när det gäller situationen bland grundskolorna.

Det finns ett samband – visserligen svagt – mellan å ena sidan förekomsten av kostpolitiska mål/program i kommunen och förekomsten av egna tillagningskök i förskolor och grundskolor. I kommuner med kostpolitiska mål eller program är andelen skolor med egna tillagningskök något högre.

Ett likartat samband ser vi när vi granskar kommunernas hantering av Livsmedelsverkets råd för måltider i grundskolan respektive förskolan. I kommuner som helt följer dessa råd är andelen grundskolor och förskolor med egna tillagningskök extra hög.

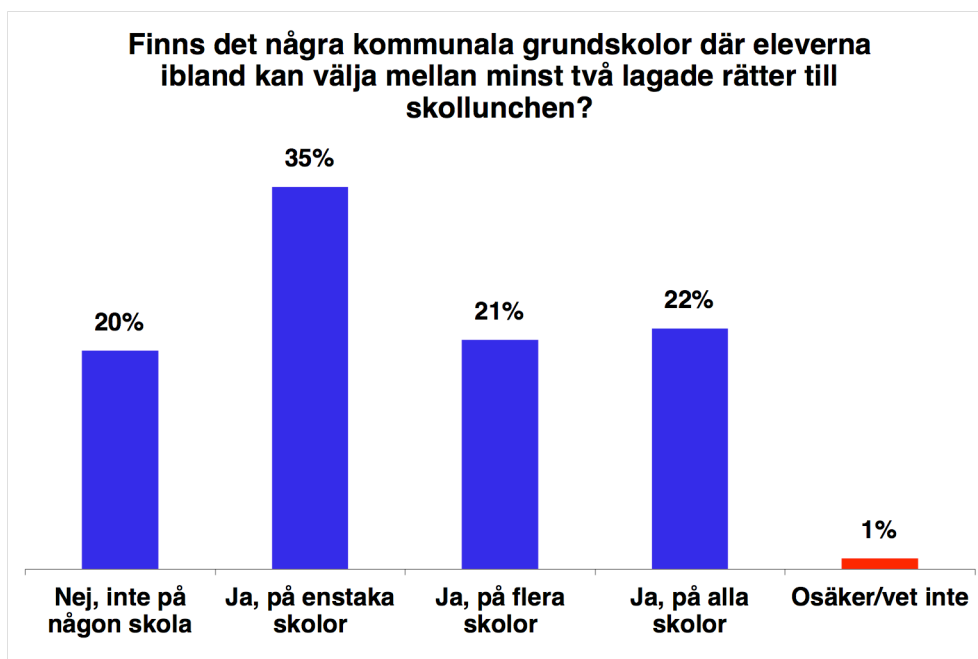
Andelen egna tillagningskök i förskolor och grundskolor är extra hög bland kommunerna i Stockholms län.

Kommunens storlek (räknat utifrån antalet skolelever) verkar inte nämnvärt påverka förekomsten av egna tillagningskök i *grundskolorna*. Andelen grundskolor som har egna kök är ungefär lika hög i små som i stora kommuner. Däremot tyder resultatet på att stora kommuner (räknat utifrån antalet förskolebarn) i större utsträckning har egna tillagningskök på förskolorna. I de minsta kommunerna är det i snitt 37,6% av förskolorna som har egna tillagningskök. I de största kommunerna är denna andel 73,2% – nästan dubbelt så hög andel som i de minsta kommunerna.

Mat och dryck i kommunernas grundskolor och förskolor

Resterande frågor i kartläggningen handlade specifikt om den mat och dryck som serveras i de kommunala grundskolorna och förskolorna. Några av frågorna handlade endast om grundskolorna, andra handlade om förskolorna och några av frågorna ställdes för såväl grundskolor som förskolor.

I de två första av dessa frågor undersökte vi om landets grundskoleelever kan välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen.

I en av fem kommuner kan inga elever alls välja mellan två lagade rätter till skollunchen. I dessa kommuner finns det nämligen inga skolor som serverar minst två lagade rätter till lunchen. Merparten av kommunerna har visserligen grundskolor där denna möjlighet finns, men det är endast i 22% av kommunerna som alla grundskolor serverar minst två lagade rätter till lunch.

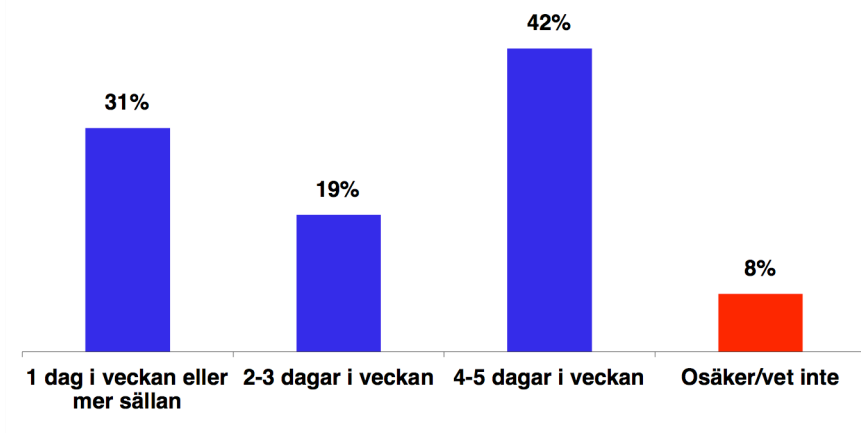
Finns det något mönster i vilka kommuner som helt saknar skolor där det serveras minst två lagade rätter till lunchen? Ja, det är främst i de norrländska kommunerna samt i kommuner som också saknar kostpolitiska mål/program som det förhåller sig på detta sätt.

Inte helt oväntat gäller att de kommuner som har många grundskoleelever, i större utsträckning än övriga kommuner, har skolor som serverar minst två lagade rätter. I kommunerna i Stockholms län är det extra vanligt att det serveras minst två lagade rätter till skollunchen.

Observera att frågan visar hur stor andel av kommunernas grundskolor som *ibland* serverar minst två lagade rätter till lunchen – inte *hur ofta* de gör det. Det ser vi däremot i diagrammet överst på nästa sida.

Hur ofta kan eleverna välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen?

OBS! Frågan besvarades endast av de kommuner där eleverna på minst en skola kan välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen

Denna fråga besvarade självfallet endast av de kommuner där det finns en eller flera skolor som de facto serverar två lagade rätter till lunch. De 20% av kommunerna som i föregående fråga svarade att det helt saknas skolor som serverar två lagade rätter besvarade således inte denna fråga. Om det varierar mellan olika grundskolor i kommunen så ombads de svarande att svara så som de upplever att det är på *huvuddelen* av skolorna.

Som vi ser i diagrammet är det i så många som 42% av kommunerna som det serveras minst två lagade lunchrätter 4-5 dagar i veckan. I nästan var tredje kommun (31%) kan man endast en gång i veckan – eller mer sällan än så – välja mellan flera lagade rätter till lunch. 19% av kommunerna uppger att det går att välja mellan minst två lagade rätter 2-3 dagar i veckan.

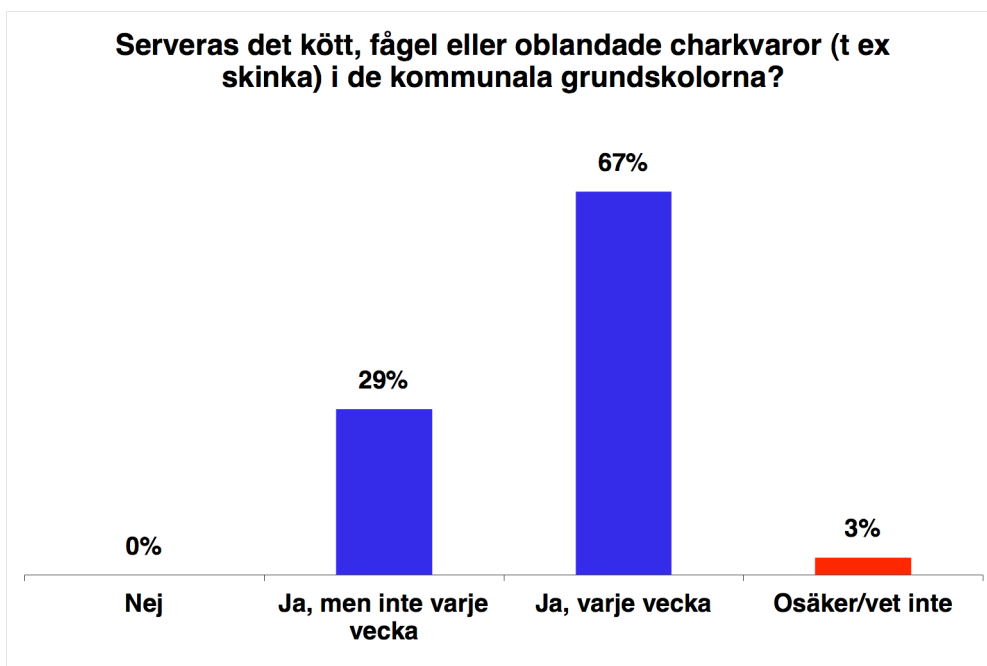
I föregående fråga var det endast 1% som svarade "osäker/vet inte". I denna fråga är denna andel så hög som 8%. Av det kan man dra slutsatsen att de som besvarade frågorna i kartläggningen har bra kunskap om förekomsten av skolor där det serveras minst två lagade rätter till lunch, men att de har betydligt sämre kunskap om *hur ofta* denna möjlighet finns för eleverna.

Om man granskar resultatet på denna fråga mer i detalj ser man att de kommuner som helt följer Livsmedelsverkets råd för skolmåltider oftare serverar två eller fler lagade lunchrätter.

I föregående fråga såg vi att extra många skolor i Stockholms län serverar minst två lagade rätter till lunch. I denna fråga ser vi att dessa skolor i Stockholms län dessutom erbjuder eleverna denna valmöjlighet oftare än skolor i landets övriga kommuner. Generellt verkar det som att kommuner/skolor i Svealand oftare serverar två eller fler lagade rätter till lunch.

I de små kommunerna (räknat utifrån antalet grundskoleelever) är det mer sällan som eleverna kan välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen. Bland kommuner med mer än 5 000 grundskoleelever är det däremot så många som 58% som uppger att eleverna har denna valmöjlighet 4-5 dagar i veckan.

Nästa fråga i kartläggningen handlade om ifall de kommunala grundskolorna serverar kött, fågel eller oblandade charkvaror (t ex skinka) till skollunch.

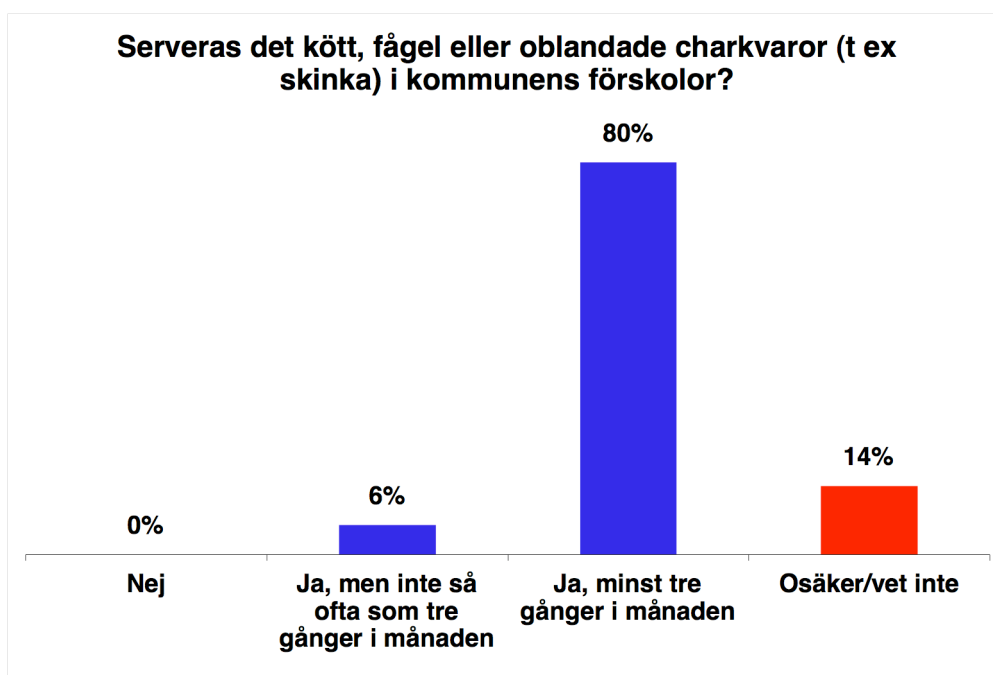
Två av tre kommuner svarar att deras grundskolor serverar kött, fågel eller oblandade charkvaror varje vecka. 29% av kommunerna uppger att grundskolorna visserligen serverar denna typ av mat men att det inte sker varje vecka. Ingen av de kommuner som deltog i kartläggningen svarade "nej" på frågan. Endast 3% av de svarande markerade svarsalternativet "osäker/vet inte".

I kommuner som helt arbetar utifrån Livsmedelsverkets råd för skolmåltider är det extra vanligt att grundskolorna serverar kött, fågel eller oblandade charkvaror *varje vecka*.

Om man jämför resultatet från olika geografiska delar av landet ser man att det är extra vanligt att servera kött, fågel eller oblandade charkvaror i de norrländska kommunerna. Så många som 84% av kommunerna i Norrland uppger nämligen att denna typ av mat serveras *varje vecka* i deras grundskolor.

Det finns också en liten resultatskillnad mellan små och stora kommuner. I 74% av de små kommunerna (upp till 1 000 grundskoleelever) serveras det kött, fågel eller oblandade charkvaror varje vecka. Bland de största kommunerna (mer än 5 000 elever) är det "endast" 60% som svarar att denna typ av mat serveras varje vecka.

Nästan samma fråga ställdes för kommunernas förskolor. Det enda som skilde frågorna från varandra var svarsalternativen. När det gällde förskolorna så undersökte vi om de serverade kött, fågel eller oblandade charkvaror *tre gånger i månaden* eller mer sällan än så. Utgångspunkten/hypotesen var således att det betydligt oftare serveras denna typ av mat på grundskolorna än på förskolorna. I diagrammet överst på nästa sida ser vi hur resultatet ser ut för de kommunala förskolorna runt om i landet.

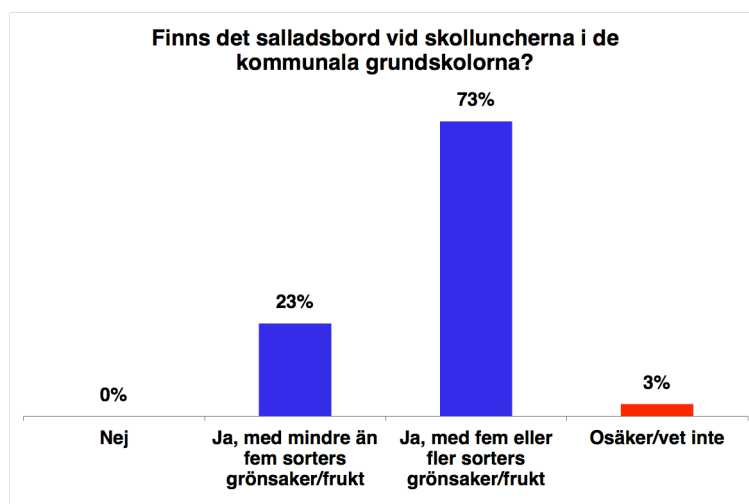

Även i denna fråga visar det sig att kött, fågel eller oblandade charkvaror är en typ av mat som serveras i samtliga kommuners förskolor. Observera dock att de svarande ombads att utgå från hur det ser ut på huvuddelen av förskolorna när de besvarade frågan. Med andra ord kan vi inte garantera att landets *samtliga kommunala förskolor* serverar denna typ av mat – bara att *samtliga kommuner* serverar kött, fågel och oblandade charkvaror på *huvuddelen* av sina förskolor.

Åtta av tio kommuner hävdar att deras förskolor har kött, fågel eller oblandade charkvaror till lunch minst tre gånger i månaden. Endast 6% svarar att de inte serverar denna typ av mat fullt så ofta. Andelen som svarar "osäker/vet inte" är betydligt större när det gäller förskolorna (14%) än när det gäller grundskolorna (3%), något som tyder på att kunskapen och engagemanget är betydligt starkare hos de kostansvariga när det gäller skolmat än när det handlar om förskolemat.

Inte heller i denna fråga går det att utläsa några tydliga skillnader mellan olika kommunstorlekar (räknat utifrån antalet förskolebarn). Det finns dock en lite resultat-skillnad mellan olika geografiska delar av landet; i Norrland serveras det oftare kött, fågel eller oblandade charkvaror än i övriga delar av landet. Skillnaderna mellan olika delar av landet är dock inte särskilt stora.

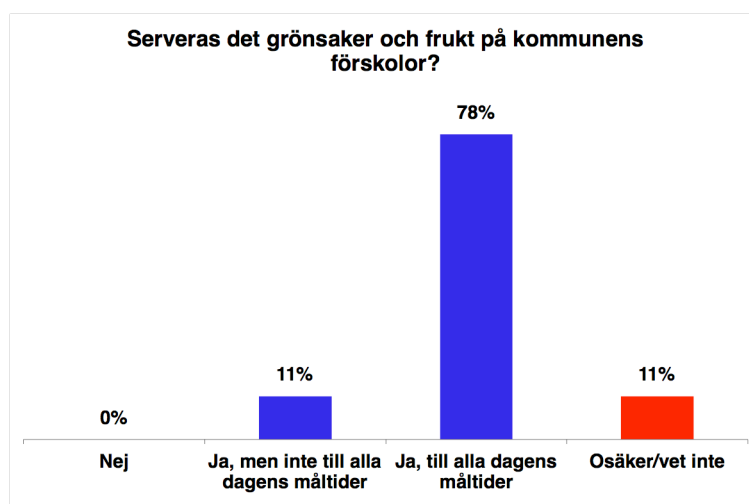
Kartläggningen innehöll också en fråga om förekomsten av salladsbord i de kommunala grundskolorna. Samtliga kommuner uppger att deras skolor har salladsbord – det enda som skiljer kommunerna/skolorna åt är hur många olika sorters grönsaker/frukt som finns på salladsbordet. Överst på nästa sida finns ett diagram som tydligt visar resultatet på denna fråga. Självfallet kan svaret variera från skola till skola i kommunen, och även från dag till dag, och därför ombads de svarande att utgå från det som gäller för *huvuddelen* av skolorna/dagarna.

Som redan konstaterats så finns det salladsbord i så gott som samtliga kommuners grundskolor – 0% svarar "nej" på frågan. Den absoluta merparten av landets kommuner (73%) uppger att deras grundskolor har minst fem sorters grönsaker/ frukt på salladsborden. Endast en av fyra uppger att de kommunala grundskolornas salladsbord innehåller färre än fem sorters grönsaker/ frukt. Ytterst få svarande (3%) är osäkra på hur det förhåller sig ute på skolorna (svarar "osäker/vet inte").

I kommuner utan några kostpolitiska mål/program är det vanligare med "små" salladsbord (färre än 5 sorters grönsaker/ frukt), medan kommuner med sådana mål eller program oftare har salladsbord med minst fem sorters grönsaker eller frukt. På samma sätt ser man ett samband mellan å ena sidan att helt arbeta utifrån Livsmedelsverkets råd för skolmåltider, å andra sidan förekomsten av "stora" salladsbord. Det går dock inte att se några nämnvärda skillnader mellan olika kommunstorlekar när det gäller antalet olika sorters grönsaker/ frukt på salladsborden.

En närbesläktad fråga ställdes även för kommunernas förskolor. Här handlade det dock inte om salladsbordets omfattning utan om hur ofta det över huvud taget serveras grönsaker och frukt ute i förskolorna. Serveras det till alla eller endast vissa av dagens måltider? Nedan finns ett diagram som visar resultatet på denna fråga. Vi bad de svarande att utgå från det som gäller för *huvuddelen* av kommunens förskolor eftersom det självfallet kan variera från skola till skola inom en kommun.

Argument

Även när vi granskar förhållandena ute i de kommunala förskolorna ser vi att grönsaker och frukt är något som serveras överallt. Ingen enda kommun uppger att deras förskolor *inte* serverar grönsaker och frukt till barnen. I den absoluta merparten av alla kommuner (78%) kan barnen äta frukt och grönt till alla dagens måltider. Endast 11% av kommunerna svarar att grönsaker och frukt inte serveras till samtliga dagens måltider ute på förskolorna. Lika många (11%) har inte full vetskap om hur det förhåller sig ute på förskolorna och svarar därför "osäker/vet inte".

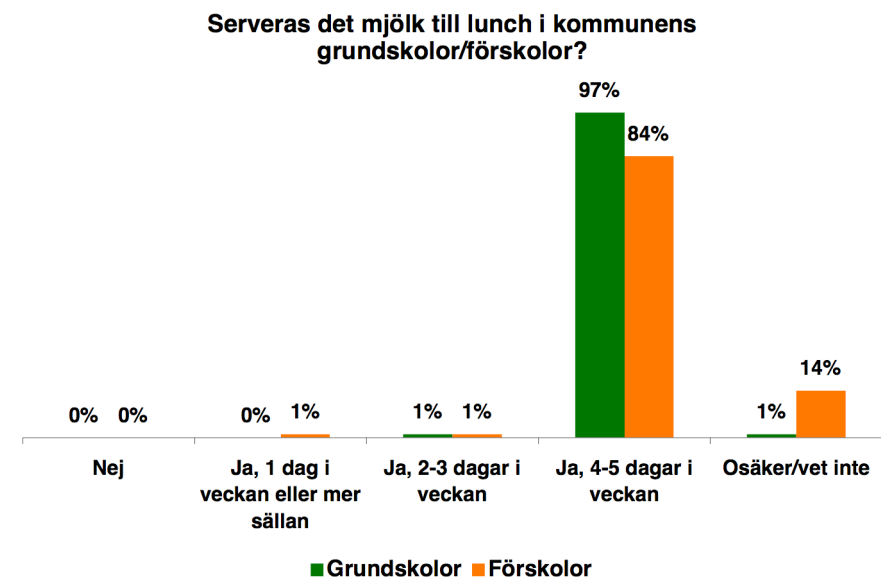
Det finns ett svagt positivt samband mellan förekomsten av kostpolitiska mål/program i kommunen och hur ofta det serveras grönsaker och frukt i förskolorna.

De kommuner som arbetar helt utifrån Livsmedelsverkets råd för förskolemåltider verkar också servera grönsaker och frukt mer frekvent ute på förskolorna, d v s till dagens alla måltider.

Grönsaker och frukt serveras nästan exakt lika ofta på kommunala förskolor i Norrland som i Svealand och Götaland.

Allra vanligast att servera frukt och grönt till *samtliga* dagens måltider är det i kommuner med 1 001 och 2 500 förskolebarn.

De avslutande frågorna i kartläggningen handlade om serveringen av mjölk i de kommunala grundskolorna och förskolorna. Frågorna var identiska för grundskolor och förskolor och resultaten redovisas därför i gemensamma diagram. Gröna staplar visar resultaten för de kommunala grundskolorna medan de staplar som är orange visar resultaten för förskolorna.

Som vi ser så svarar så gott som alla att det serveras mjölk i de kommunala grundskolorna och förskolorna – frågan är bara hur ofta. Visserligen är det 1% som inte har kunskap om hur det förhåller sig på de kommunala grundskolorna och hela 14% som anger detta svarsalternativ ("osäker/vet inte") när det gäller kommunens förskolor. Men det finns inget som säger att just dessa kommuner skulle avstå från att servera mjölk i skolor och förskolor bara för att de svarande inte har full inblick i förhållandena ute på dessa skolor.

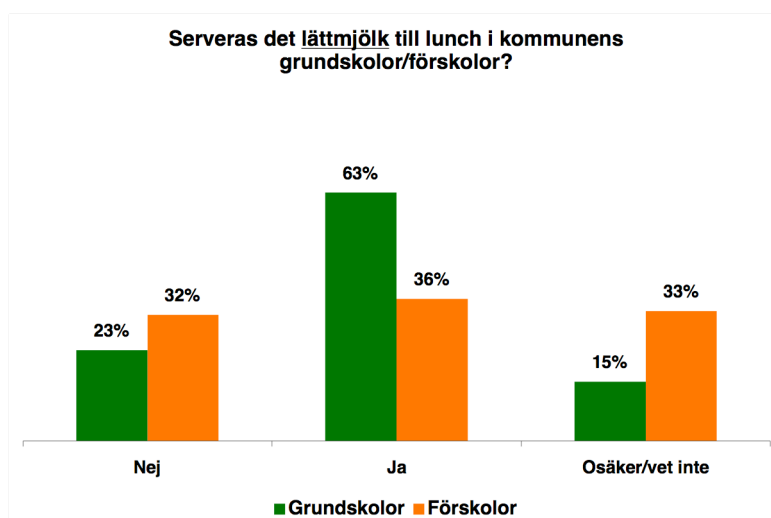
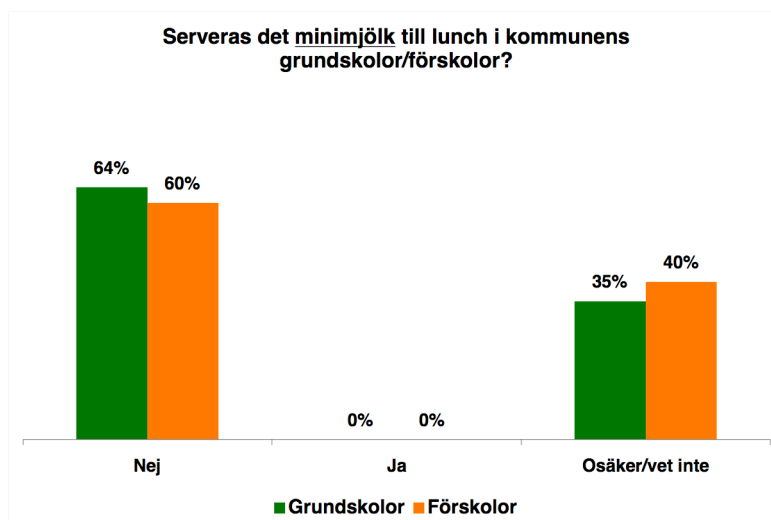
Argument

Den absoluta majoriteten av kommunerna uppger att de serverar mjölk i grundskolor och förskolor 4-5 dagar i veckan. I enstaka kommuner serverar man mjölk endast 2-3 dagar i veckan. 1% svarar att de serverar mjölk max en dag i veckan på kommunens förskolor.

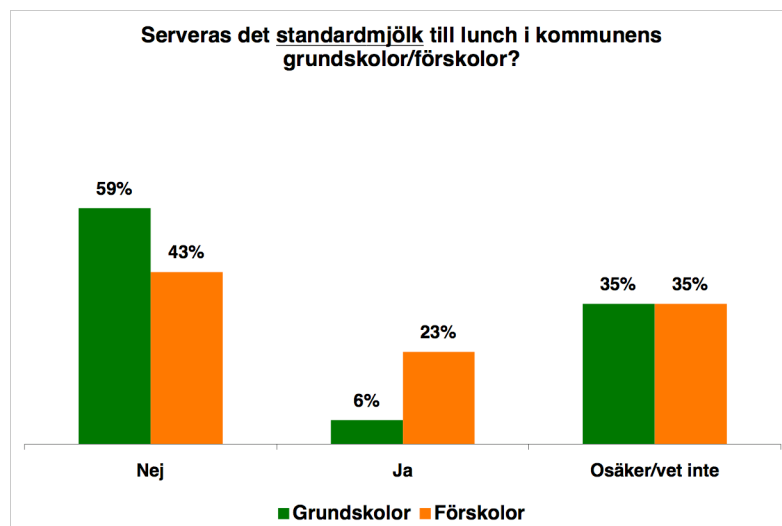
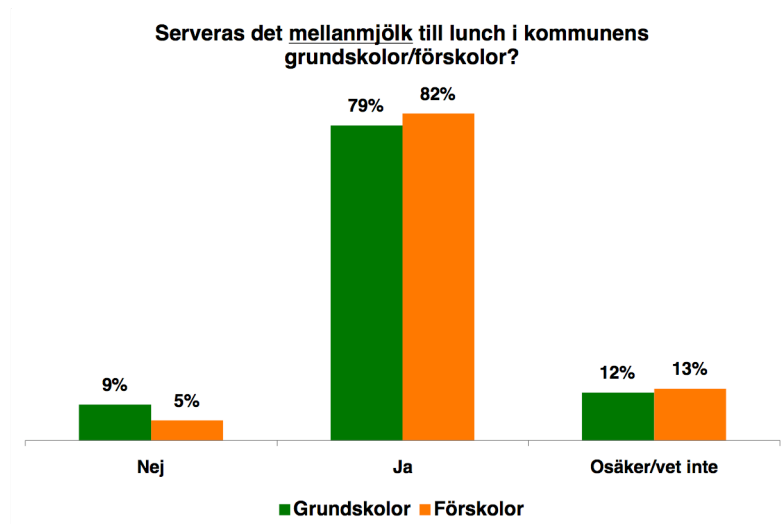
Observera att svaret på frågan självfallet kan variera mellan olika grundskolor och förskolor, och kommunerna ombads därför att markera det svarsalternativ som gäller för *huvuddelen* av deras grundskolor och förskolor.

Eftersom svaret på frågan är så entydigt går det inte att se några resultatskillnader mellan olika typer av kommuner – nästan alla kommuner serverar mjölk på sina grundskolor och förskolor 4-5 dagar i veckan.

Alla kommuner som markerade något av ja-alternativen i frågan (d v s inte svarade "nej" eller "osäker/vet inte") fick besvara några följdfrågor om vilken typ av mjölk som serveras i de kommunala grundskolorna och förskolorna. Nedan visas fyra diagram som åskådliggör i vilken omfattning det serveras minimmjölk, lättmjölk, mellanmjölk och standardmjölk på de kommunala grundskolorna och förskolorna. Åter igen ombads de svarande att utgå från hur det är på *huvuddelen* av grundskolorna/förskolorna eftersom det självfallet kan variera mellan skolor inom en och samma kommun.

Argument

Om man sammanfattar de fyra diagrammen ovan så kan man konstatera att...

...minimjolk inte alls serveras på landets grundskolor och förskolor

...lättmjolk serveras på den absoluta merparten av de kommunala grundskolorna samt även på många förskolor (dock inte i lika stor omfattning som på grundskolorna)

...mellanmjolk är den vanligast förekommande mjölksorten på landets grundskolor och förskolor

...standardmjolk är betydligt vanligare på förskole- än på grundskole-nivå utan att för den skulle vara särskilt vanligt ens i förskolan

...många av de svarande inte har full kontroll på vilka mjölksorter som serveras i kommunens olika skolor – endast när det gäller mellanmjolk är andelen som svarar "osäker/vet inte" hyfsat låg

Argument

Om man studerar hur resultaten på dessa frågor skiljer mellan olika typer av kommuner finner man bland annat att...

...lättmjölk serveras mer i de kommuner som helt arbetar utifrån Livsmedelsverkets råd för skolmåltider respektive måltider i förskolan

...de kommuner som inte har några kostpolitiska mål/program inte heller serverar lättmjölk i de kommunala förskolorna lika mycket som i kommuner med denna typ av mål/program

...lättmjölk serveras mest i de kommuner som ligger i Stockholms län och minst i Norrland

...förekomsten av lättmjölk i de kommunala grundskolorna och förskolorna är större i stora kommuner och mindre i små kommuner (räknat utifrån antalet grundskoleelever och förskolebarn)

...de kommuner som helt utgår från Livsmedelsverkets råd för skolmåltider och måltider i förskolan i mindre utsträckning än övriga kommuner serverar mellanmjölk i sina grund- och förskolor

...kommunerna i Stockholms län i större utsträckning än övriga kommuner säger nej till både mellanmjölk och standardmjölk i såväl grundskolor som förskolor

...de kommuner som helt utgår från Livsmedelsverkets råd för skol- och förskolemåltider säger nej till standardmjölk i större utsträckning än vad övriga kommuner gör

Jämförelser med kartläggningen 2003

Som nämndes i inledningen av denna rapport så har Skolmatens Vänner tidigare genomfört två liknande undersökningar (2003 och 2005). Undersökningen från 2003 påminner mycket om den aktuella kartläggningen, och det finns därför skäl att se hur resultaten utvecklats under de senaste fyra åren. Den undersökning som genomfördes 2005 innehöll däremot en annan typ av frågor och det finns därför ingen möjlighet att göra några exakta resultatjämförelser mellan 2005 års undersökning och den aktuella kartläggningen.

När man jämför resultaten från 2003 och 2007 ska man betänka att dessa båda projekt inte genomfördes på exakt samma sätt. Undersökningen 2003 genomfördes uteslutande med hjälp av telefonintervjuer, medan 2007 års studie som bekant var en kombination av postala enkäter och telefonintervjuer. Svarsfrekvensen var lägre 2003 (72%) och intervjuerna genomfördes då under sommarmånaderna (juni-augusti).

Om man ändå studerar resultatskillnaderna på de frågor som var identiska eller nästan identiska 2003 och 2007 så ser man att det faktiskt hänt en del på dessa fyra år. För en mer exakt redovisning av resultaten från 2003 hänvisas till den rapport som företaget LUI då tog fram. Nedan presenteras dock en sammanfattande jämförelse mellan resultaten i de båda studierna.

- Andelen kommuner som har en kostchef har ökat från 73% i 2003 års undersökning till 84% i den aktuella kartläggningen.
- I 2007 års studie är det fler kommuner (60%) som har en centralt placerad kosthet jämfört med 2003 (53%). 2003 var det således i fler kommuner som kostenheten fanns lokalt eller en kombination lokalt-centralt.
- Det är fler kommuner som har kostpolitiska mål idag än det var 2003. 2007 svarade 65% av kommunerna att de har kostpolitiska mål eller program – motsvarande siffra 2003 var 59%. Det är i princip endast de *icke politiskt beslutade* målen/programmen som ökat (från 7% till 13%), medan andelen kostpolitiska mål/program som är *politiskt beslutade* i kommunstyrelse eller politisk nämnd inte har förändrats mellan 2003 och 2007.
- Både 2003 och 2007 svarade i princip samtliga kommuner att de arbetar utifrån Livsmedelsverkets riktlinjer för skolluncher. Dock har andelen kommuner som arbetar *helt* utifrån dessa riktlinjer sjunkit från 46% till 32% medan andelen kommuner som *delvis* utgår från dessa riktlinjer ökat från 50% till 67%. I 2003 års undersökning ställdes inte motsvarande fråga om Livsmedelsverkets råd för måltider i förskolan, varför det inte heller går att göra några jämförelser mellan de båda studierna när det gäller just förskolenivån.
- Andelen kommuner som har matråd på minst en av sina grundskolor har ökat något mellan 2003 (83%) och 2007 (87%).
- Resultatet på frågan om elevenkäter har i princip inte förändrats alls mellan 2003 och 2007, och man kan alltså varken påvisa att det genomförs fler eller färre elevenkäter runt om i landet idag än för fyra år sedan.

- Enligt resultatet i 2007 års kartläggning serveras skolfrukost i 30% av landets kommuner. 2003 var denna siffra 32%.
- Frågan om när skolluncherna börjar serveras på de kommunala grundskolorna – före eller efter 11.00 – var formulerad på olika sätt i studierna 2003 och 2007, varför det inte går att göra några exakta resultatjämförelser. Det verkar dock inte som att resultatet på denna fråga förändrats nämnvärt de senaste fyra åren.
- Inte heller när vi studerar svaret på frågan om eleverna i de kommunala grundskolorna behöver köa för att äta skollunch går det att göra några exakta resultatjämförelser mellan 2003 och 2007 – frågorna var inte identiskt formulerade i de båda studierna. Man kan dock tolka resultatet som att något fler elever får köa nu för tiden jämfört med för fyra år sedan, men att kötiden å andra sidan minskat något sedan dess (som vi redan konstaterat så är det endast ett fåtal elever som nu för tiden måste köa mer än 5 minuter).
- 2003 uppgav 92% av kommunerna att deras lärare på *låg- och mellanstadiet* får äta pedagogiska luncher med sina elever. 2007 var denna siffra 96%. När vi sedan studerar siffrorna för *högstadiet* ser vi att andelen lärare som får äta pedagogiska luncher med sina elever också ökat marginellt mellan 2003 och 2007; från 81% till 85%.
- De svarandes bild av miljön i skolrestaurangerna har inte förändrats mycket mellan 2003 och 2007, men det finns dock en svag positiv tendens när det gäller denna fråga; 2003 svarade 20% att de upplever att miljön är välfungerande på samtliga kommunens grundskolor. 2007 var denna andel 24%. 10% var direkt missnöjda med restaurangmiljön i 2003 års studie. 2007 var denna siffra endast 7%.
- En genomsnittlig kommun hade 2003 egna tillagningskök på 47% av sina *grundskolor* – 2007 var denna siffra uppe i 52%. När vi studerar denna fråga om egna tillagningskök på de kommunala *förskolorna* kan vi dessvärre inte göra samma jämförelse eftersom exakta data från 2003 saknas.
- Tyvärr går det inte heller att se hur möjligheten för landets grundskoleelever att välja mellan minst två lagade rätter till skollunchen utvecklats sedan 2003 – frågorna var inte formulerade på samma sätt i de båda studierna.
- Inte heller frågan om salladsbord till skollunchen var identisk i de båda studierna, men här går det ändå att göra en grov resultatjämförelse. Och då ser man att det fanns salladsbord i lika stor utsträckning 2003 som 2007 (i princip i alla kommuner och skolor), men att fler kommuner 2007 uppgav att dessa salladsbord innehöll minst fem sorters grönsaker/frukt än 2003. Det verkar alltså som att salladsborden idag är något mer omfattande än 2003. Frågan om servering av frukt och grönsaker i de kommunala *förskolorna* ställdes inte alls 2003.